

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Hana Talácková

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: M6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Analýza hospodářských vztahů Evropské unie a Keňské republiky

The Analysis of Economic Relations of the European Union and the Republic of Kenya

DP-PE-KEK-2009-31

HANA TALÁCKOVÁ

Vedoucí práce: Ing. Kocourek Aleš, Ph.D.
Konzultant: prof. Ing. Fárek Jiří, CSc.

Počet stran: 86
Datum odevzdání: 22/05/2009

Počet příloh: 6

PROHLÁŠENÍ

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 22/05/2009

Hana Talácková

ANOTACE A KLÍČOVÁ SLOVA

Diplomová práce je zaměřena na ekonomickou situaci Keňské republiky a její vztahy s Evropskou unií. Hlavním cílem této diplomové práce je analyzovat všechny důležité faktory ovlivňující hospodářský rozvoj Keňské republiky, mezi něž neodmyslitelně patří i vztahy s Evropskou unií. Práce popisuje mezní události a naznačuje historická a hospodářská specifika této africké země. Dále zachycuje vývoj hlavních makroekonomických ukazatelů a analyzuje důležité sektory ekonomiky. Dílčím cílem je na základě této analýzy predikovat budoucí vývoj této rozvojové země v kontextu regionu a světové ekonomiky. Z analýzy vyplývá několik priorit, na které by se tato rozvojová země měla orientovat. Především investice do obnovení a výstavby infrastruktury, orientace ekonomiky na export kvalitních zemědělských komodit a poskytování konkurenceschopných služeb v rámci cestovního ruchu a vytváření lákavého investičního prostředí.

Bilaterální dohoda	Platební bilance
Cestovní ruch	Přímé zahraniční investice
Export	Rozvojová politika
Hrubý domácí produkt	Rozvinuté země
Import	Rozvojové země
Inflace	Státní rozpočet
Infrastruktura	Subsaharská Afrika
Korupce	Veřejný dluh
Multilaterální dohoda	Zahraniční obchod
Nezaměstnanost	Zemědělství

ANNOTATION AND KEY WORDS

The diploma thesis is focused on economic situation of the Republic of Kenya and its relations with the European Union. The main purpose of this diploma thesis is to analyse important factors influential in economic development of the Republic of Kenya, among them belonging also relations with the European Union. The diploma thesis describes significant events and reflects historical and economical specifics of this African country. The next part of the thesis shows development of main economic indicators and analyses important sectors of Kenya's economy. Based on this analysis, the particular purpose is to predict the future development of the country in regional and world context. As a result of the analysis there are several priorities this developing country should be oriented on. On the first place there stand investment in recovery and construction of infrastructure, directing the economy to export of quality agricultural products, and providing competitive services in tourism and also creating attractive environment for investors.

Agriculture	Import
Balance of payments	Inflation
Bilateral Agreement	Infrastructure
Corruption	International trade
Developed countries	Multilateral agreement
Developing countries	Public debt
Development policy	State budget
Export	Sub-Saharan Africa
Foreign direct investment	Tourism
Gross domestic product	Unemployment

OBSAH

1. Úvod	11
1.1 Základní údaje.....	11
1.2 Obyvatelstvo	13
1.2.1 Vzdělání	14
1.2.2 Zdraví a průměrná délka života.....	15
1.2.3 Životní úroveň	15
1.2.4 Index lidského rozvoje.....	16
2. Historický vývoj Keňské republiky	18
3. Vnitropolitická situace Keňské republiky.....	19
4. Ekonomická situace Keňské republiky	20
4.1 Analýza historického vývoje keňské ekonomiky.....	20
4.2 Analýza současného stavu keňské ekonomiky	22
4.2.1 Základní makroekonomické ukazatele	23
4.2.2 Analýza jednotlivých sektorů keňské ekonomiky.....	30
4.3 Zaměstnanost	36
4.4 Korupce	37
4.5 Finanční sektor.....	39
4.5.1 Bankovní systém	39
4.5.2 Měna	39
4.5.3 Burza.....	40
4.5.4 Daně.....	40
4.6 Budoucnost Keňské republiky	41
5. Mezinárodní vztahy Keňské republiky	43
5.1 Rozvojová politika	43
5.1.1 Historický vývoj vztahů Evropské unie a zemí Afriky, Karibiku a Tichého oceánu.....	43
5.1.2 Rozvojová politika České republiky.....	46
5.1.3 Rozvojová politika EU a Keňské republiky.....	47
5.2 zahraniční Obchod.....	52
5.2.1 Zahraniční obchod Keňské republiky	52
5.2.2 Obchodní vztahy Evropské unie a Keňské republiky.....	58
5.3 Přímé zahraniční investice	62
5.3.1 Vývoj přímých zahraničních investic	62
5.3.2 Současný trend FDI	65
5.3.3 Hlavní zahraniční investoři	67
5.3.4 Vliv přímých zahraničních investic	68
6. ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ.....	70
7. ZÁVĚR	73

SEZNAM ZKRATEK

ACP	African, Caribbean and Pacific Group of States
ADB	African Development Bank
AGOA	African Growth and Opportunity Act
AU	African Union
BPI	Bribe Payer Index
CDA	Centre for Development of Agriculture
CDE	Centre for Development of Enterprise
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa
CPI	Corruption Perception Index
CSP	Country Strategy Paper
ČR	Česká republika
EAC	East African Community
EC	European Community
EDF	European Development Fund
EHS	Evropské hospodářské společenství
EI	Education Index
EIB	European Investment Bank
EK	Evropská komise
EPA	Economic Partnership Agreement
EPZ	Export Processing Zones
ESA	East and South Africa
EU	European Union
EUR	euro
FDI	Foreign Direct Investment
FTA	Free Trade Area
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GCB	Global Corruption Barometer
GDP	Gross Domestic Product
GSP	Generalized System of Preference
HDI	Human Development Index
HDP	hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries
IMF	International Monetary Fund
IDA	International Development Association
IPC	Investment Promotion Center
IP-ERS	Investment Programme for Economic Recovery Strategy
JAR	Jihoafrická republika
KACA	Kenya Anti-Corruption Authority
KES	Kenya Shilling
km	kilometr

LEI	Life Expectancy Index
MDG's	Millenium Development Goals
MFN	Most-favoured-nation
mil.	milion
mld.	miliarda
NARC	National Rainbow Coalition
NIC	Newly Industrialized Countries
NSE	Nairobi Stock Exchange
Obr.	obrázek
ODM	Orange Democratic Movement
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OSN	Organizace spojených národů
PNU	Party of National Unity
SRA	Strategy for Revitalising Agriculture
Tab.	tabulka
TI	Transparency International
tis.	tisíc
UN	United Nation
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
USA	United States of America
USD	United States dollar
WB	World Bank
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organization
WTO	World Trade Organization
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

SEZNAM TABULEK

- Tab. 1 Počet obyvatel žijících s HIV/AIDS (tis.)
- Tab. 2 Průměrná délka života
- Tab. 3 Index lidského rozvoje (2005)
- Tab. 4 Indexy délky života, vzdělání a HDP (2005)
- Tab. 5 Podíl výdajů na HDP (%)
- Tab. 6 Celkový veřejný dluh (mld. KES)
- Tab. 7 Produkce a spotřeba elektřiny
- Tab. 8 Obyvatelstvo používající internet (%)
- Tab. 9 Počet příjezdů turistů (tis.) a jejich výdaje (mil. USD)
- Tab. 10 Míra nezaměstnanosti (%)
- Tab.11 Země nejvíce zasažené úplatkářstvím
- Tab. 12 Korupce v politickém prostředí
- Tab. 13 Rozdělení prostředků 9. a 10. rozvojového fondu pro Keňskou republiku
- Tab. 14 Struktura exportu podle produktů (2005-2006)
- Tab. 15 Struktura obchodních partnerů Keni pro export (%)
- Tab. 16 Struktura obchodních partnerů Keni pro import (%)
- Tab. 17 Běžný účet platební bilance (mil. USD)
- Tab. 18 Kapitálový a finanční účet platební bilance (mil. USD)
- Tab. 19 Hodnota exportu EU27 do Keňské republiky (mil. EUR)
- Tab. 20 Export EU27 do Keňské republiky (mil. EUR) 2007
- Tab. 21 Hodnota importu EU27 z Keňské republiky (mil. EUR)
- Tab. 22 Import EU27 z Keňské republiky (mil. EUR) 2007
- Tab. 23 Obchodní bilance EU27 a Keňské republiky (mil. EUR)
- Tab. 24 FDI v exportních zónách, 1990-2003 (mil. USD)
- Tab. 25 Hlavní zahraniční investoři

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 Mapa Keňské republiky
- Obr. 2 Počet obyvatel (mil.)
- Obr. 3 Podíl sektorů ekonomiky na reálném HDP v roce 2003 a 2007
- Obr. 4 Rozdělení HDP podle odvětví (2006)
- Obr. 5 Průměrná míra růstu HDP (%)
- Obr. 6 Nominální HDP v současných cenách (mld. USD)
- Obr. 7 Nominální HDP v současných cenách na 1 obyvatele (USD)
- Obr. 8 Vývoj celkového, externího a domácího veřejného dluhu 1996-2007 (% HDP)
- Obr. 9 Vývoj skladby externího veřejného dluhu (mld. KES)
- Obr. 10 Externí dluh - hlavní věřitelé (2006)
- Obr. 11 Vývoj domácího veřejného dluhu
- Obr. 12 Počet pracovních sil (mil.)
- Obr. 13 Vývoj kurzu USD-KES (1USD=x KES)
- Obr. 14 Vývoj kurzu EUR-KES (1EUR=x KES)
- Obr. 15 Hodnota exportu a importu zboží (mil. USD)
- Obr. 16 Hodnota exportu a importu služeb (mil. USD)
- Obr. 17 Skladba exportu Keňské republiky (2008)
- Obr. 18 Skladba importu Keňské republiky (2008)
- Obr. 19 Struktura obchodních partnerů Keni pro export (1990 vs. 2006)
- Obr. 20 Struktura obchodních partnerů Keni pro import (1990 vs. 2006)
- Obr. 21 Hodnota exportu EU27 do Keňské republiky (mil. EUR)
- Obr. 22 Hodnota importu EU27 z Keňské republiky (mil. EUR)
- Obr. 23 Struktura obchodu EU27 a Keňské republiky podle produktu (2007)
- Obr. 24 Vývoj FDI zemí Keňa, Tanzanie a Uganda (1970-2007)
- Obr. 25 Odvětvové rozdělení FDI projektů registrovaných IPC (1997-2004,% hodnoty zahraničního kapitálu)
- Obr. 26 Regionální distribuce FDI projektů registrovaných IPC, 2000-2004 (%)
- Obr. 27 SWOT analýza keňské ekonomiky

1. ÚVOD

Tato diplomová práce si klade za cíl zanalyzovat hospodářské vztahy Evropské unie a Keňské republiky. Záměrem je získat odpověď na otázku výhodnosti vztahů uskupení rozvinutých tržních ekonomik v podobě Evropské unie na jedné straně a africké rozvojové země na straně druhé. Současná mezinárodní politika Evropské unie již delší dobu směřuje k liberalizaci obchodních podmínek. Od roku 2000, kdy byla uzavřena dohoda z Cotonou probíhají vyjednávání o dohodách o hospodářské spolupráci Evropské unie a rozvojových zemí, jež mají být v tomto roce dovršeny. Tento fakt skýtá příležitost nahlédnout na tuto problematiku a podrobit jí analýze na příkladu konkrétní země.

Práce je postavena na základních údajích o obyvatelstvu a historicko-politickém vývoji, na něž navazuje přehled ekonomického vývoje. Na základě těchto informací práce dále mapuje současný stav keňské ekonomiky a nastiňuje budoucnost země. Analýza ekonomické situace je následována analýzou mezinárodních vztahů Keni včetně zmíněných hospodářských vztahů s Evropskou unií. Práce pojímá mezinárodní vztahy ve třech rovinách, rozvojová politika, zahraniční obchod a přímé zahraniční investice. Ve všech těchto oblastech hraje Evropská unie významnou roli.

1.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Oficiální název státu: Republic of Kenya

Vlajka:

Geografické umístění:

Keňská republika se nachází na východním pobřeží Afriky v tropickém podnebném pásmu přímo na rovníku a její břehy omývají vody Indického oceánu. Sousedními zeměmi jsou Tanzanie, Uganda, Súdán, Etiopie a Somálsko (viz. Obr. 1). Rozkládá se na 582 646 km² a žije zde 37,54 milionů obyvatel. Mezi zeměmi Subsaharské Afriky¹ svou rozlohou spadá mezi středně velké země. Sousední Tanzanie, jejíž rozloha činí cca 950 tisíc km² má pouze o 3 miliony obyvatel více. Hlavním městem je Nairobi, díky své výhodné poloze obchodní a finanční centrum celé východní Afriky. Dalšími významnými městy jsou Mombasa (hlavní přístav), Kisumu, Nakuru a Eldoret.

Obr. 1 Mapa Keňské republiky

Zdroj: www.kenya-advisor.com

¹ Geografické označení pro oblast Afrického kontinentu ležící jižně od pouště Sahara.

Země je rozdělena na 8 provincií, jež lze vidět na obrázku v příloze A. Úředním a oficiálním jazykem země je angličtina, ale obyvatelstvo se běžně používá svahilštinu².

Hlavním přírodním bohatstvím země je zemědělská půda a divoká zvěř. Nerostné suroviny se na území vyskytují pouze v malé míře. Geografická poloha a tropické klima stojí na pozadí zemi řadu zásadních environmentálních problémů, s nimiž se země a zejména její obyvatelstvo musí vypořádat. Hlavními překážkami rozvoje země jsou nedostatek vody a její špatná kvalita, tropické nemoci, desertifikace, eroze půdy, ubývání lesů, pytláctví a průmyslové znečištění ovzduší. Zejména nedostatek vody vede v Keni k významným problémům, jejichž závažnost rok od roku roste.

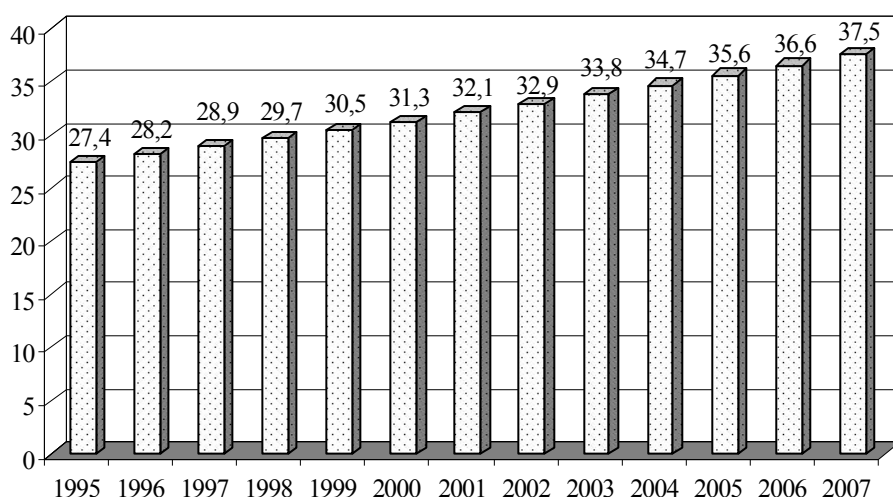
Ekonomická úroveň řadí zemi do kategorie rozvojových zemí (Developing Countries) a podkategorie zemí s nízkým příjmem (Low-Income Countries). V kategorii obchodních skupin je Keňa členem skupiny formující trh východní a jižní Afriky (Common Market for Eastern and Southern Africa; COMESA). A z regionálního hlediska Keňa spadá do skupiny zemí označované jako Skupina afrických, karibských a pacifických zemí (African, Caribbean and Pacific Group of States; ACP Countries).³ Členství v mezinárodních organizacích se blíže věnuje kapitola 5.

1.2 OBYVATELSTVO

V Keňské republice žije v současnosti zhruba 37 milionů obyvatel a průměrná roční míra růstu populace v Keni se dlouhodobě pohybuje kolem hodnoty 2,7 %, což je o 0,4 % nad průměrem subsaharských zemí. Vývoj počtu obyvatel je znázorněn v následujícím grafu (Obr. 2).

² Východoafrický jazyk používaný zejména v Keni, Tanzanii a Ugandě. Gramatika i slovní zásoba je směsicí bantuského, arabského a anglického jazyka. *Svahilština* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Svahilština>>

³ Klasifikace Organizace Spojených národů (OSN) používaná pro potřeby statistických analýz.

Obr. 2 Počet obyvatel (mil.)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Tři čtvrtiny obyvatelstva se hlásí ke křesťanské víře a druhou nejpočetnější skupinou z hlediska víry jsou muslimové. Rozmanitost původu obyvatel země dala postupně vzniknout 42 etnickým skupinám. Etnická otázka hraje důležitou roli v politice a čas od času se stává příčinou napětí v zemi, naposledy po volbách na přelomu let 2007/2008. Rostoucí keňská populace stále více migruje do měst a příměstských oblastí. Na jihozápadním okraji hlavního města Nairobi se od roku 1920 rozrůstá jeden z největších afrických slumů Kibera čítající přes milion obyvatel s odhadovanou hustotou obyvatelstva 300 tisíc osob na 1 km². Obyvatelstvo slumu je z 90 % bez práce a průměrný věk se pohybuje kolem 35 let. Rovněž počet obyvatel nakažených virem HIV je zde velmi vysoký (80 %).⁴ Hustotu osídlení jednotlivých částí země zachycuje obrázek B v příloze.

1.2.1 Vzdělání

Keňská populace se vyznačuje nejvyšší mírou gramotnosti v regionu (88 % mužů a 79 % žen), což přímo ovlivňuje státní výdaje na vzdělávání (6,9 % HDP v roce 2006). [26] Od roku 2002 byly tyto výdaje navýšeny z 834 milionů dolarů až k 1,007 miliardám dolarů v roce 2004, tedy o 21 %. [10] Další faktor napomáhající zvyšování vzdělanosti v zemi je vládou zavedené bezplatné primární vzdělání a také zvyšování platů učitelů. Počet

⁴ Kibera [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kibera>>

přihlášených osob k primárnímu vzdělání zaznamenává pozitivní vývoj, od 6 milionů osob zapsaných v roce 2002 k 8,2 milionům v roce 2007. Sekundární a terciární vzdělávání čelí nedostatku finančních zdrojů, ale i zájemců, jelikož není poskytováno bezplatně. [16]

1.2.2 Zdraví a průměrná délka života

Na vývoj země negativně působí značné rozšíření viru HIV v keňské populaci a nemoci jako malárie či tuberkulóza. Odhady Světové zdravotní organizace (World Health Organization; WHO) uvádí pro rok 2008 počet osob žijících s virem HIV mezi 1,5 až 2 miliony, což činí kolem 5 % populace (průměr Subsaharské Afriky je 7 %)⁵. Trend klesajícího počtu osob nakažených virem HIV zachycuje tabulka 1. Nutno podotknout, že odhady jednotlivých mezinárodních organizací sledujících tuto problematiku se značně liší.

Tab. 1 Počet obyvatel žijících s HIV/AIDS (tis.)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet obyvatel	2100	2200	2500	1200	1200	1200	1200	1200

Zdroj: WTO Epidemiological Fact Sheet on HIV and AIDS

Průměrná délka života se v současnosti pohybuje kolem 50 let, ale do budoucna se stejně jako v ostatních zemích světa počítá s posouváním této hranice. Minulý a předpokládaný vývoj naznačuje tabulka 2.

Tab. 2 Průměrná délka života

	1950-1955	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020	2020-2025	2025-2030
Průměrná délka života	42,3	57,1	50,5	47,0	50,3	55,3	59,1	61,6	63,6

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

1.2.3 Životní úroveň

Výrazným socioekonomickým rysem obyvatelstva je chudoba a nerovné rozdělení příjmu. Podíl obyvatelstva žijící s méně než 1 dolarem na den se pohybuje kolem 50 % populace. Jedním z osmi Rozvojových cílů milénia (Millennium Development Goals; MDG's) je právě snížení chudoby, a to na polovinu do roku 2015. Již nyní lze odhadnout, že tento cíl

⁵ *Sub-Saharan Africa* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sub-Saharan_Africa>

nebude splněn a proto se stal i součástí keňského dlouhodobého projektu Vize 2030. Podrobnosti o tomto dokumentu uvádí kapitola 4.6. [16]

1.2.4 Index lidského rozvoje

Nejlépe lze výše uvedené demografické a socioekonomické charakteristiky shrnout v Indexu lidského rozvoje (Human Development Index; HDI)⁶, s nímž se Keňa v roce 2005 umístila na 148. místě (ze 177 hodnocených zemí) a na 60. místě (ze 102 rozvojových zemí). [22] Hodnoty HDI, podmiňujících indexů a porovnání se sousedícími zeměmi nabízí tabulky 3 a 4.

Tab. 3 Index lidského rozvoje (2005)

Země	Současné umístění	HDI						
		1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Súdán	147.	0.354	0.381	0.400	0.429	0.463	0.491	0.526
Keňa	148.	0.466	0.514	0.534	0.556	0.544	0.529	0.521
Uganda	154.	x	x	0.420	0.434	0.433	0.480	0.505
Tanzanie	159.	x	x	x	0.421	0.419	0.433	0.467
Etiopie	169.	x	x	0.311	0.332	0.347	0.379	0.406

Zdroj: UNDP Human Development Report 2007

Tab. Indexy délky života, vzdělání a HDP (2005)

	LEI	EI	HDP index
Súdán	0.540	0.531	0.507
Keňa	0.451	0.693	0.420
Uganda	0.412	0.655	0.447
Tanzanie	0.434	0.631	0.335
Etiopie	0.446	0.380	0.393

Zdroj: UNDP Human Development Report 2007

Většina obyvatelstva je zaměstnána v zemědělství a je pověstná svou pracovitostí a silnou motivací pracovat. Výzkumy dotazující se domácích i zahraničních investorů na největší

⁶ HDI je sestavován jako průměr tří ukazatelů. Prvním ukazatelem je Index délky života a zdraví obyvatelstva (Life Expectancy Index; LEI) měřený pomocí hodnoty průměrné délky života. Druhým je Index vzdělání (Education Index; EI) odvozený z úrovně gramotnosti a počtu zapsaných studentů do základních, středních a vysokých škol. A jako třetí ukazatel je používán Index HDP (GDP Index; GDPI) měřený paritou kupní síly a vyjadřující životní standard jednotlivců. Pro upřesnění je nutno uvést, že čím vyšší hodnota indexu HDI, tím více je obyvatelstvo dané země rozvinuté.
Human Development Index [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index>

výhody Keni uvádějí hned za strategickou polohou země právě její „pracovité“ obyvatelstvo. [10]

2. HISTORICKÝ VÝVOJ KEŇSKÉ REPUBLIKY

Jako první Evropané vstoupili na území dnešní Keni Portugalci, když Vasco da Gama navštívil v roce 1498 město Mombasa. Následně se zaměřili zejména na pobřežní území, které umožňovalo dobré obchodní spojení s Indií. Oficiálně byla přítomnost Portugalců v Keni zakotvena v roce 1505. Hlavním cílem portugalských kolonistů na území západní Afriky bylo ovládat obchod s kořením z arabských zemí. S tím souvisel dohled nad námořními cestami v Indickém oceánu spojujícími Evropu a Asii a kontrola strategických přístavů. V důsledku klesající ziskovosti obchodu s kořením Portugalci od roku 1730 svůj zájem o obchod ztrácejí a s ním i snahu o ovládání námořních cest.

Ve druhé polovině 17. století se území dnešní Keni dostalo pod vliv ománského imána. O století později se většina pobřeží dostala pod nadvládu ostrova Zanzibar, jehož sultán pronajal v roce 1886 půdu Britům, jejichž vliv se rychle šířil i do vnitrozemí. Britové se ovšem museli vypořádat s přítomností německých kolonizátorů. Sféry zájmu si oba kolonizátoři rozdělili, Britům připadl sever území, dnešní Keňská republika, a Němcům jih, dnešní Tanzanie. V roce 1895 Keňa prohlášena britským Východoafrickým protektorátem a až do roku 1904 spravována společně s Ugandou. O 25 let později, v roce 1920 byla prohlášena britskou korunní kolonií. Keňské vysočiny byly osídleny britskými a jinými evropskými farmáři, kteří zde velmi zbohatli díky pěstování kávy a čaje. Využívali zdejší obyvatelstvo jako levnou pracovní sílu na plantážích a také při stavbě železnic. Nespokojenost Keňanů přerostla v letech 1952 až 1959 v teroristickou vzpouru tajné nacionalistické organizace Mau-Mau, spadající pod politickou stranu tehdejšího prezidenta Jomo Kenyatty. Ten byl Brity zatčen a 7 let držen ve vězení. Při nepokojích zemřelo zhruba 11 000 Afričanů a stovka Evropanů.

Vnitřní samospráva byla Keňanům předána až v roce 1962 a v prosinci roku 1964 se země stala nezávislou republikou. Prezidentem byl v témže roce zvolen opět Jomo Kenyatta. [7]
[8]

3. VNITROPOLITICKÁ SITUACE KEŇSKÉ REPUBLIKY

Keňa je demokratickou republikou, kde prezident je jak hlavou státu tak i vlády. Výkonnou moc má vláda, zákonodárnou mocí jsou pověřeny vláda a Národní shromáždění. Soudnictví je nezávislé.

Prvním prezidentem samostatné Keňské republiky byl zvolen Jomo Kenyatta, který díky spolupráci s vyspělými státy, „prozápadní“ politikou a minimální tolerancí opozice dokázal zlepšit stav keňského hospodářství. Vládl v letech 1964-1978. Následoval Daniel Toroitich arap Moi v letech 1978-2002 a dále současný prezident Mwai Kibaki. Prezidentské volby v roce 2002 představují důležitý krok země vstříc demokracii. Poprvé byly totiž mezinárodními pozorovateli uznány za svobodné a spravedlivé. Ovšem poslední prezidentské a parlamentní volby a volby do místních zastupitelstev v prosinci roku 2007 přitáhly pozornost celého světa, neboť vyvolaly silné vlny násilí a nepokojů. Následky politické krize v zemi stály život 1000 lidí a své domovy opustilo 320 000 obyvatel. Zemi poté postihla i řada ekonomických důsledků politické krize (viz kapitola 4). V prezidentských volbách, které byly mezinárodními pozorovateli označovány za zmanipulované, proti sobě stáli dosavadní prezident Mwai Kibaki z politické strany Party of National Unity (PNU) a Raila Odinga ze strany Orange Democratic Movement (ODM). Spor skončil po dvou měsících podepsáním koaliční smlouvy (104 parlamentních křesel pro ODM a 100 pro PNU). Prezidentem je od března 2008 Mwai Kibaki a premiérem Raila Odinga. Nutno podotknout že více než 40 let od nezávislosti se v zemi z politického hlediska změnilo jen velmi málo. Proběhly pouze dvoje prezidentské volby (1978, 2002), které byly pouze vnitrostranickou záležitostí. U moci je i přes snahu o pluralitní demokracii stále stejná strana vystupující pouze pod jiným názvem. Z řad mezinárodních organizací a pozorovatelů je upozorňováno na potřebu provést zásadnější makroekonomické a strukturální reformy než tomu bylo doposud. [12] [18] [20]

4. EKONOMICKÁ SITUACE KEŇSKÉ REPUBLIKY

4.1 ANALÝZA HISTORICKÉHO VÝVOJE KEŇSKÉ EKONOMIKY

Keňská ekonomika funguje na tržním principu a od roku 1964, kdy byla vyhlášena nezávislost, v ekonomice fungují soukromé i státem vlastněné podniky. Většina obchodní činnosti je v soukromých rukou včetně rozsáhlých zahraničních investic, ale ekonomika je do značné míry formována i státem, zejména státními regulačními mechanismy a činností již zmíněných státních podniků. V roce 1996 prezidenti Keni, Tanzanie a Ugandy znovuustavili Východoafrické společenství (East African Community; EAC)⁷, v němž se snaží o harmonizaci cen, volný pohyb osob a zlepšování regionální infrastruktury. Nairobi je hlavním komunikačním a finančním centrem východní Afriky. Silnou stránkou Nairobi oproti ostatním oblastem země je infrastruktura, díky níž zde má své zastoupení množství zahraničních firem.

Cílem státní politiky je dosahování trvale udržitelného ekonomického růstu. Snahou je generovat nová pracovní místa a zvyšovat tak zaměstnanost a maximalizovat výnosy ze zahraničního obchodu. Současné zvyšování exportu zemědělských produktů a snižování závislosti na importu pomocí produkce substitutů vede ke zlepšování čistého exportu.

Po celé desetiletí po získání nezávislosti se vládě dařilo zvyšovat zaměstnanost a mzdy, zlepšovat dostupnost zdravotní péče a vzdělávání i kvalitu dopravních a komunikačních služeb. Příznivý vývoj ovšem narušil globální růst cen ropy v roce 1973. V Keni byl tento nákladový šok ještě podpořen dlouhým obdobím sucha a akcelerujícím růstem populace, což znemožnilo zemi udržet kladnou platební bilanci. Krize vedla k prohlubování chudoby a růstu nezaměstnanosti. Snížená domácí kupní síla, zhoršující se schodek státního rozpočtu, zvyšování externího i interního dluhu, slabá infrastruktura, masivní vládní korupce a celkové špatné hospodaření vlády vedlo k omezení procesu industrializace země. Výrazně poklesl objem zahraničních investic, jelikož bylo dražší a nevýhodné v takto nestabilní a zkorumpované ekonomice podnikat. Podle Transparency International Keňa v té době patřila do první šestky nejvíce zkorumpovaných zemí na světě (více v kapitole 4.4).

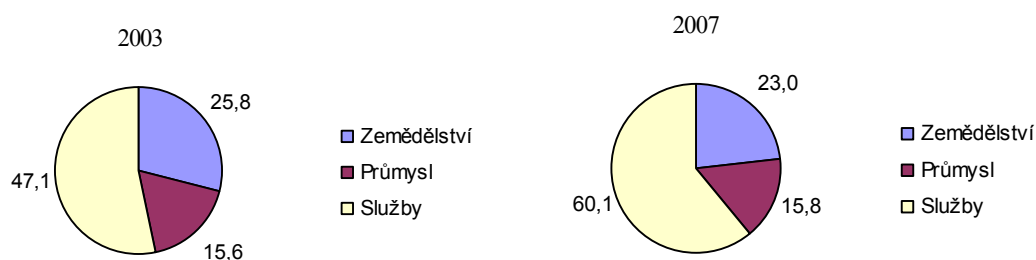
⁷ Burundi, Keňa, Rwanda, Tanzanie, Uganda

80. a 90. léta byly ve znamení makroekonomických a strukturálních reforem, které ovšem většinou nebyly dokončeny a nezaručily zemi udržitelný rozvoj. Navzdory několika oživením ekonomického růstu v letech 1986-1989 a 1995-1996 byl HDP v roce 2003 o 5 % nižší než o dvě desetiletí dříve. V letech 1991 až 1993 přichází další období hluboké recese. Keňa vykázala nejhorší ekonomické výsledky od získání nezávislosti. Růst hrubého domácího produktu (HDP) stagnoval a zemědělská produkce, tak důležitá pro keňskou ekonomiku se významně snížila. V srpnu 1993 dosáhla inflace rekordní hodnoty 100 % a deficit státního rozpočtu činil více než 10 % HDP země. V témže roce keňská vláda začala uplatňovat svůj program ekonomických reforem s asistencí Světové banky (World Bank; WB) a Mezinárodního měnového fondu (International Monetary Fund; IMF). Součástí tohoto programu byla eliminace kontroly cen a dovozních licencí, redukce počtu státních zaměstnanců a další kroky konzervativní fiskální a monetární politiky. Daná opatření vedla k růstu reálného HDP v letech 1994 až 1996 meziročně průměrně o 4 %. V červenci 1997 keňská vláda odmítla uplatňování dříve přijatých závazků vůči IMF, týkajících se vládních reforem. Výsledkem bylo zastavení půjček od IMF na 3 roky a sankce uvalené Světovou bankou. Od roku 1999, kdy byl založen Keňský protikourpční úřad (Kenya Anti-Corruption Authority; KACA), udělala vláda několik pozitivních reformních kroků, zlepšila se transparentnost armádních zakázek a došlo ke snížení vládních výdajů. O rok později však byla KACA prohlášena za protiústavní, což opět narušilo reformní snahy vlády a zapříčinilo pozastavení programu pomoci ze strany Světové banky.

Pod taktovkou současného prezidenta, který je u moci od roku 2002, podniká vláda ambiciózní reformní kroky a spolupracuje se WB a IMF. Byla založena organizace zaměřující se na boj s korupcí a jinými ekonomickými zločiny National Rainbow Coalition (NARC), obdoba dřívější KACA. Rok 2003 byl ve znamení dalších přijatých antikorupčních zákonů a reforem, které pomohly ke znovuzískání dárcovské pomoci ze strany mezinárodních organizací, obnovení důvěry v oživení ekonomiky a s ním související velmi potřebný růst důvěry investorů. V roce 2007 byl vládou přijat dokument „Vision 2030“, který je ambiciózním plánem jak dostat keňskou ekonomiku na úroveň „asijských tygrů“ (více v kapitole 4.6). [5] [13]

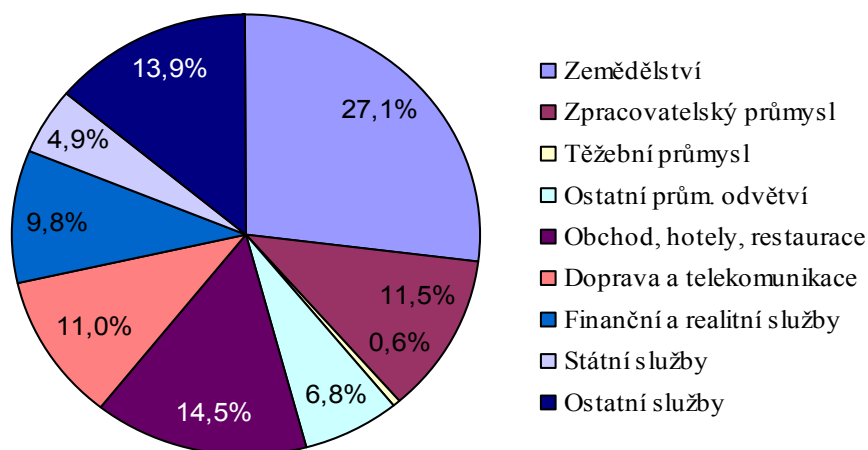
4.2 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU KEŇSKÉ EKONOMIKY

Hlavními prvky hospodářství Keňské republiky je jednoduchý zpracovatelský průmysl, zemědělství a služby. Zpracovatelský průmysl je typickým zaměstnavatelem pro část obyvatelstva pocházející z Asie a zaměřuje se na zpracování zemědělských produktů a textilu. V současnosti je největší hnací silou růstu ekonomiky sektor služeb, zastoupený zejména expandujícím cestovním ruchem a telekomunikačními službami. Významný růst zaznamenávají především regiony u hranic země, kde se cestovní ruch koncentruje (Mombasa a jihozápad Keni). Ekonomika ale i nadále zůstává závislá na zemědělství a opakující se období sucha tak přímo ohrožují růst hrubého domácího produktu. Podíl sektorů ekonomiky (zemědělství, průmysl a služby) a jednotlivých odvětví na reálném HDP zachycují obrázky 3 a 4. Bohužel žádné odvětví ekonomiky dosud negeneruje dlouhodobě trvalý růst míry zaměstnanosti, tolik potřebný pro redukci tamější chudoby. Blíže jsou jednotlivým odvětvím ekonomiky věnovány následující kapitoly.

Obr. 3 Podíl sektorů ekonomiky na reálném HDP v roce 2003 a 2007

Zdroj: Kenya Country Profile 2008

Obr. 4 Rozdělení HDP podle odvětví (2006)

Zdroj: *OECD African Economic Outlook 2008*

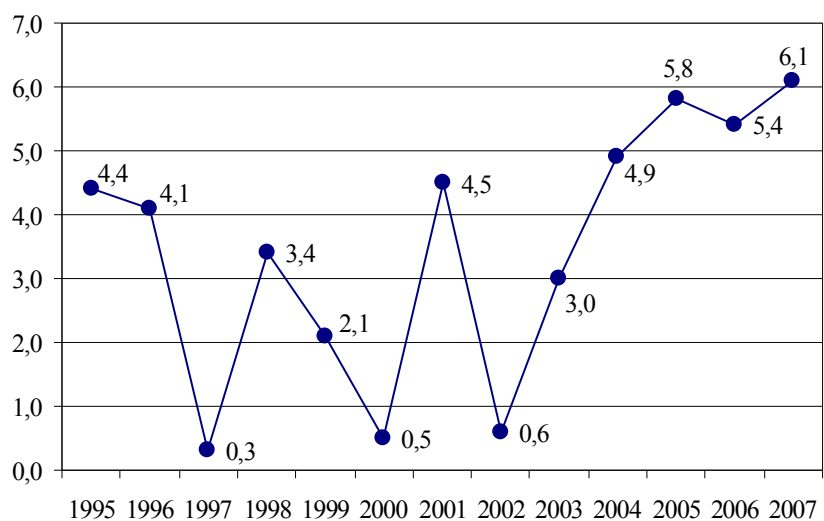
Neopomenutelným rysem keňské ekonomické situace je nerovnoměrné rozdělování národního důchodu. Na nejchudší část obyvatelstva (20 %) připadá pouze 6 % národního důchodu, zatímco nejbohatších 20 % obyvatel obdrží 49 % důchodu.

4.2.1 Základní makroekonomické ukazatele

a) HDP

Od roku 2003 soustavně roste HDP v řádech několika procent (viz. Obr. 5) a pro rok 2012 je očekáván meziroční růst keňského HDP o 10 %, ovšem hluboká důchodová nerovnost ve společnosti a mezi jednotlivými etnickými skupinami, regionální nevyváženost a v neposlední řadě i povolební politická nestabilita povedou téměř jistě k nutnosti přehodnotit tato očekávání. [22]

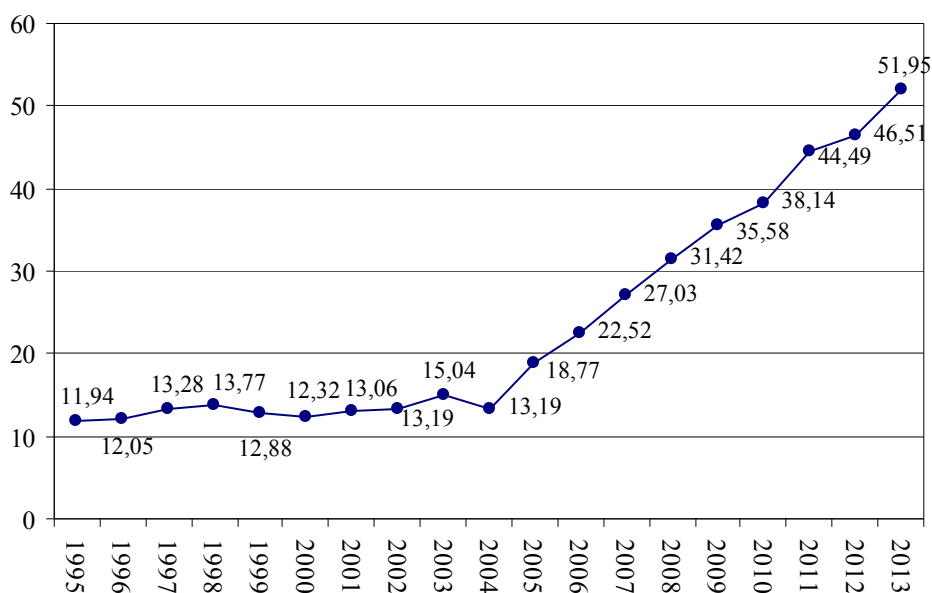
Průměrná míra růstu HDP v letech 1995 až 2007 se pohybovala v kladných hodnotách, ovšem jak ukazuje obrázek 5, v letech 1997, 2000 a 2002 růst nedosáhl ani 1%. V uplynulém roce 2008 ekonomika zpomalila na růst HDP o 2-2,5 %. Příčinou byla zejména již zmíněná povolební krize v zemi.

Obr. 5 Průměrná míra růstu HDP (%)

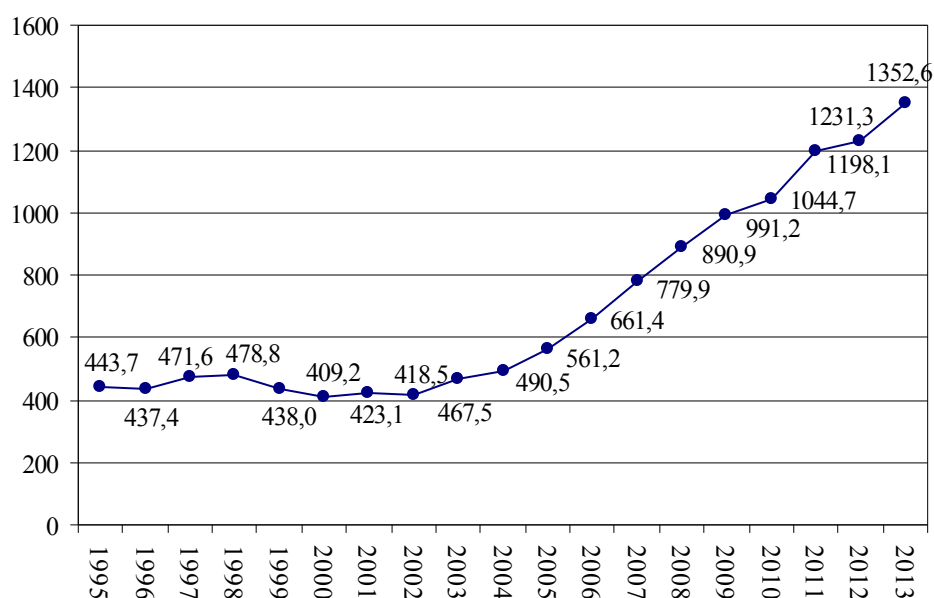
Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Graf na obrázku 6 zobrazuje vývoj nominálního HDP. Jak je vidět, pokles byl zaznamenán pouze v letech 1999, 2000, jinak docházelo ke stagnaci, či růstu. Podobný vývoj zaznamenaly hodnoty nominálního HDP na 1 obyvatele (viz. Obr. 7).

Obr. 6 Nominální HDP v současných cenách (mld. USD)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Obr. 7 Nominální HDP v současných cenách na 1 obyvatele (USD)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

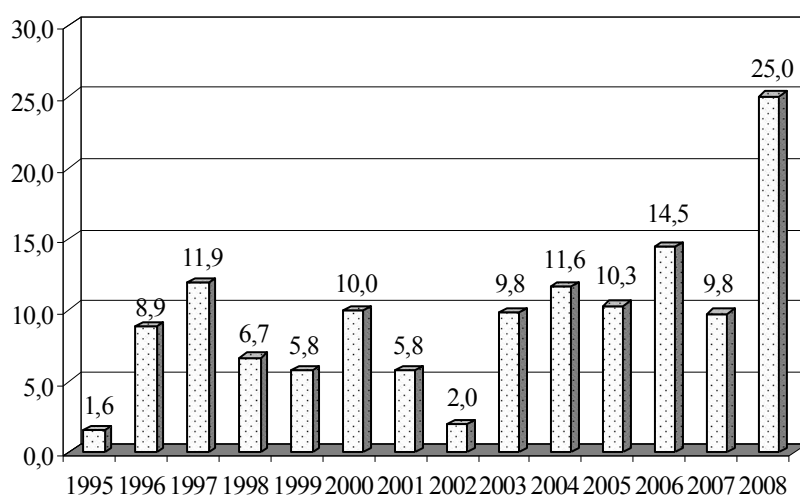
Nelze opomenout ani rozdělení výdajů ekonomiky v rámci HDP země. Podíl jednotlivých výdajů zobrazuje tabulka 5.

Tab. 5 Podíl výdajů na HDP (%)

	2003	2004	2005	2006	2007
Soukromá spotřeba	76,7	74,8	73,7	74,3	76,8
Vládní výdaje	18,0	17,7	17,1	16,3	16,8
Dlouhodobé investice	15,8	16,1	18,3	18,8	20,7
Export zboží a služeb	23,7	26,1	27,4	25,1	25,7
Import zboží a služeb	29,8	33,9	36,2	37,5	40,6

b) Inflace

Inflace spotřebitelských cen se pohybuje v průměru kolem 11 % (2003-2007), rostou zejména ceny potravin a paliv. Jedním z ekonomických následků občanských nepokojů po volbách na přelomu let 2007-2008 byla i vysoká míra inflace cca 25 % (viz Obr. 8). Monetární politika centrální banky se zaměřuje na udržení míry inflace pod 5 %, což se v posledních letech nedaří splňovat.

Obr. 8 Roční změna spotřebitelských cen (%)

Zdroj: IMF World Economic Outlook Database 2008

c) Státní rozpočet Keňské republiky

Ministerstvo financí Keňské republiky odhaduje velikost výdajů státního rozpočtu pro fiskální rok 2009/2010 na 707,3 mld. KES (26,6 % HDP). Příjmy státního rozpočtu jsou očekávány ve velikosti 574,4 miliard KES, odpovídající 21,6 % HDP. Schodek státního rozpočtu Keni ve fiskálním roce 2009/2010 je očekáván ve výši 5 % hrubého domácího produktu (132,9 mld. KES), což znamená nárůst oproti 4,1 % (91,9 mld. KES) v současném fiskálním roce 2008/2009. Krytí schodku státního rozpočtu je plánováno pomocí 11 miliard KES z externích zdrojů financování a 38,4 miliard KES ze zdrojů domácích, včetně 11,5 miliardy KES z dluhopisů.

d) Veřejný dluh Keňské republiky

Podle klasifikace IMF Keňa nepatří mezi 37 rozvojových ekonomik zařazených do skupiny Těžce zadlužených chudých zemí (Heavily Indebted Poor Countries; HIPC), přestože její veřejný dluh v roce 2007 dosahoval výše 11,5 miliard USD, což činilo 43,8 % HDP. Část dluhu pochází z dob vlády režimu Daniela Toroitich Arap Moi, který si od IMF a WB během své 24 let trvající vlády (1978-2002) vypůjčil více než 2 miliardy USD. Vývoj veřejného dluhu Keňské republiky v letech 1996 až 2007 naznačuje tabulka 6.

Mezi roky 2006 a 2007 keňský veřejný dluh vzrostl o 1,5 % ze 789,1 mld. KES na 801,3 mld. KES. Nárůst celkového veřejného dluhu byl způsoben navýšením domácího dluhu o 46,9 mld. KES a zároveň snížením dluhu externího o 34,7 mld. KES. Domácí dluh vzrostl zejména z důvodu plánovaného financování schodku státního rozpočtu, zatímco pokles dluhu externího je připisován posilující měně. I přes růst objemu veřejného dluhu země ve fiskálním roce 2006/2007 se podíl tohoto dluhu na HDP snížil (klesl tedy i podíl dluhu externího a domácího) díky rostoucímu tempu růstu HDP (viz Obr. 5). Vláda spolu se dvěma odbornými institucemi vypracovala analýzu udržitelnosti národního dluhu, podle které je současný stav udržitelný ve středně- i dlouhodobém horizontu. [15]

Zajímavý je vývoj externího a domácího dluhu z pohledu jejich účasti na dluhu celkovém (Obr. 8). Zatímco část celkového dluhu připadající na externí finanční zdroje klesá (74,2 % v roce 1996 a 49,5 % v roce 2007), u domácích zdrojů je tomu přirozeně naopak (25,8 % v roce 1996 a 50,5 % v roce 2007).

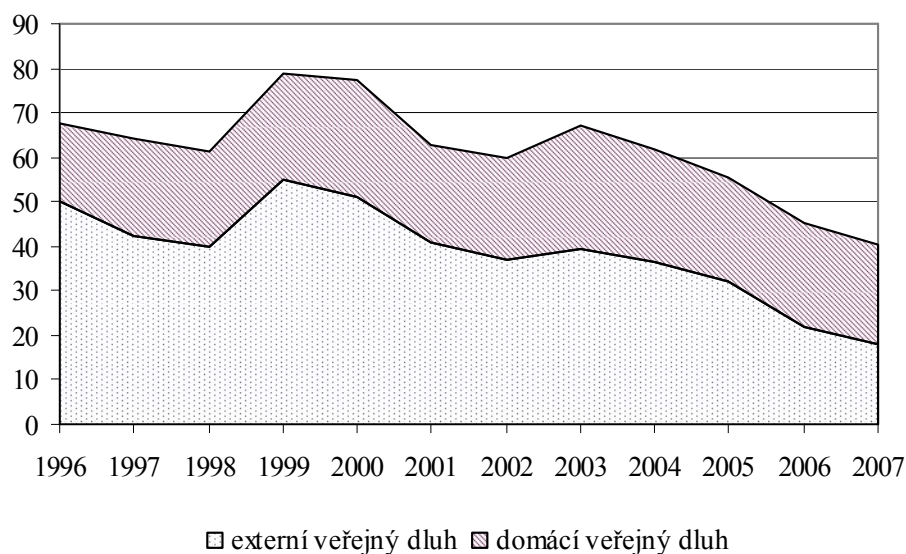
Tab. 6 Celkový veřejný dluh (mld. KES)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Dluh	466,3	466,8	495,1	582,1	601,7	605,8
% HDP	67,8	64,0	61,1	78,7	77,4	62,6
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dluh	613,7	696,4	749,4	750,0	789,1	801,3
% HDP	59,8	67,1	62,0	55,6	51,1	43,8

Zdroj: Kenya Annual Public Debt Management Report 2006

Externí veřejný dluh

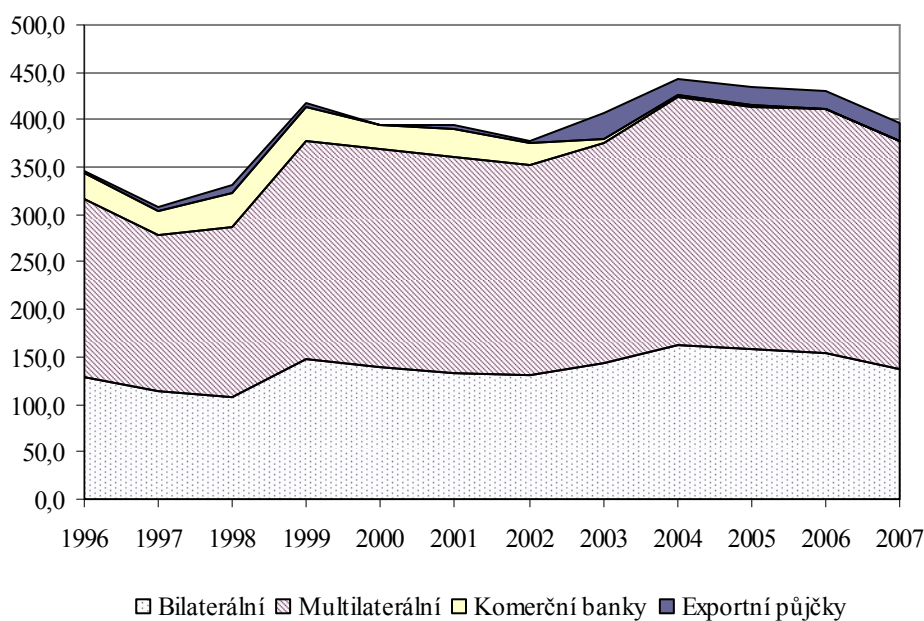
Externí veřejný dluh jako takový během let 1996-2007 narostl z 345,9 mld. KES na 396,6 mld. KES. Podíl tohoto dluhu na hrubém domácím produktu má od roku 2003 klesající tendenci, jak naznačil předchozí graf. Největší část externího veřejného dluhu slouží k financování výstavby silniční a energetické sítě, školství a zdravotnictví.

Obr. 8 Vývoj celkového, externího a domácího veřejného dluhu 1996-2007 (% HDP)

Zdroj: Kenya Annual Public Debt Management Report 2006

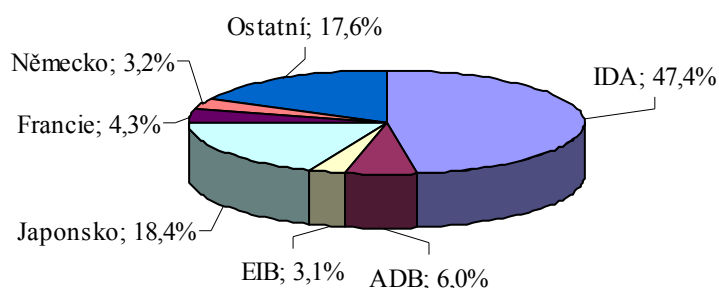
Složení externího dluhu a jeho vývoj v letech 1996-2007 obsahuje obrázek 9. Je patrné, že vnější dluh je dlouhodobě tvořen z největší části multilaterálními (60,6 % externího dluhu v roce 2007) a bilaterálními půjčkami (34,8 %). Určitou roli hrají v poslední době i exportní půjčky (4,5 %), zatímco půjčky z komerčních bank jsou zanedbatelné (pouhých 0,1 %).

Obr. 9 Vývoj skladby externího veřejného dluhu (mld. KES)

Zdroj: Kenya Annual Report 2007

Keňský dluh vůči ostatním zemím je z 97 % dlouhodobý (více než 10 let) a měnová struktura je následující: euro (34 %), americký dolar (32 %), japonský jen (27 %), britská libra (6 %) a ostatní měny (1 %). Zajímavá je i skladba externího dluhu z pohledu států jako hlavních věřitelů Keni. Stav z roku 2006 je vidět na obrázku 10. Největším věřitelem je Asociace pro mezinárodní rozvoj (International Development Association; IDA) - část Světové banky pomáhající nejchudším zemím světa.

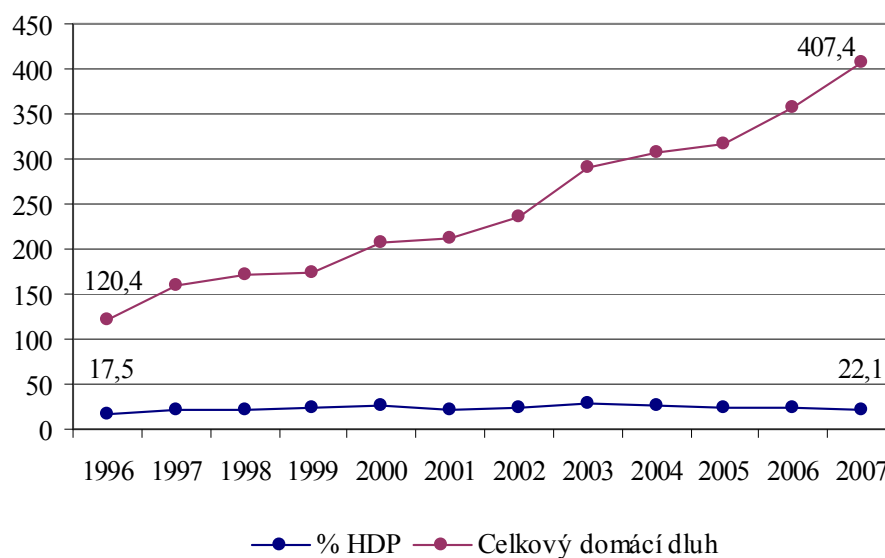

Obr. 10 Externí dluh - hlavní věřitelé (2006)

Zdroj: Kenya Annual Public Debt Management Report 2006

Domácí veřejný dluh

U dluhu domácího (viz. Obr. 11) nedochází k výrazným změnám podílu na HDP, v průměru se pohybuje kolem 23 %. Absolutní hodnoty domácího veřejného dluhu ovšem narozdíl od externího vykazují rostoucí tendenci (120,4 mld KES v roce 1996 a 407,4 mld. KES v roce 2007). Co se týče složení domácího dluhu, zde mají největší zastoupení obligace vydávané ministerstvem financí (61 %), následují pokladniční poukázky s 26,5% podílem a zbývajících 12,5 % připadá na dlouhodobé akcie a podobně.

Obr. 11 Vývoj domácího veřejného dluhu (% , KES)

Zdroj: Kenya Annual Report 2007

4.2.2 Analýza jednotlivých sektorů keňské ekonomiky

a) Zemědělství, lesnictví a rybolov

Ačkoli podíl zemědělství na HDP se snížil ze 40 % v roce 1964 na 20 % na začátku 21. století, lze jej i nadále považovat za vedoucí sektor keňské ekonomiky. Způsobují to zejména dva faktory. Zemědělství se ve vysoké míře podílí na exportních aktivitách země (cca 60 % tržeb ze zahraničního obchodu) a zároveň je zdrojem obživy pro zhruba 75% obyvatelstva.

Klíčovými produkty odvětví jsou čaj a čerstvé květiny, které jsou hlavními vývozními artikly. Pro domácí spotřebu pak kukuřice, ječmen a cukrová třtina. Důležitý je chov dobytka a lesnictví. Na exportu se významně podílí také rybolov (sladkovodní ryby pro státy EU).

Keňa je třetím největším výrobcem čaje (po Indii a Číně). Čaj se v roce 2008 podílel na složení exportu téměř jednou pětinou a na celkových příjmech z vývozu jednou čtvrtinou. Budoucnost produkce čaje je spatřována v pěstování na plantážích spolu s technologicky vyspělejším postupem zpracování a balení čaje.

Květinářský průmysl je v rámci zemědělského sektoru na druhém místě po vývozu čaje (16 % exportu v roce 2008) a zajišťuje více než desetinu veškerých příjmů země z vývozu. V Keni je v současnosti pěstování květin věnováno zhruba 250 tisíc hektarů, na kterých je vyprodukován objem květin v hodnotě 600 miliónů dolarů. Hlavní roli při úspěchu v tomto odvětví hrají zahraniční investoři pocházející z Británie a Nizozemí. Příležitostí do budoucna je pro keňské květiny americký trh. Vývozu květin do USA však zatím brání absence přímých letů z Keni. Pěstování čaje přináší zemi kolem 25 % příjmů z vývozu a zaměstnává přes 2 miliony osob. Ročně je vyprodukováno asi 350 tisíc tun čaje v hodnotě přes 650 miliónů dolarů, přičemž většina této produkce je vyvezena do zahraničí.

Pěstování kávy nehraje v současné době tak významnou roli s ohledem na export jako v minulosti. V exportu zaujímá káva 3-4% podíl a na celkovém příjmu z vývozu země se podílí téměř jednou desetinou. Příležitost opětovného rozvoje skýtá agresivnější propagace kávových produktů a rovněž jejich zkvalitnění. Dalšími produkty keňského zemědělství jsou sisal, bavlna a ovoce a zelenina.

Keňa je již 60 let hlavním světovým producentem (65-75 % světové produkce) plodiny Pyrethrum (Řimbaba obecná), což je rostlina obsahující prášek pyrethrin používaný při výrobě přírodních pesticidů. Monopolní postavení má Keňská rada pro Pyrethrum, která jako jediná vykupuje plodinu od více než 1 miliónu farmářů. 95 % produkce je vyváženo zejména do Spojených států a západní Evropy. V budoucnosti je předpokládána expanze na trhy Jižní Ameriky, Afriky a jihovýchodní Asie.

Cukrová třtina byla v minulosti vývozním artiklem, ale v 90. letech převýšila domácí poptávka její produkci, a v současnosti je dovážena. Největší podíl na domácí spotřebě zemědělských plodin má kukuřice a pšenice, které si může dovolit i chudá část obyvatelstva.

Také živočišná produkce a produkty mlékárenského průmyslu jsou určeny zejména pro domácí spotřebu a vyvážen je jen výrobní přebytek. Exportovány jsou především surové kůže, mléčné výrobky a živá zvířata. Hlavní zemědělské oblasti Keni znázorňuje obrázek C v příloze.

Navzdory ekonomické důležitosti zemědělství omezuje nedostatek vody, špatná infrastruktura a nedostatek orné půdy (8 % rozlohy) další rozvoj tohoto odvětví. Lesy tvořící pouze malé procento území (3%) mají velký význam pro domácí ekonomiku. Jsou klíčovým předpokladem pro uchování keňské půdy a vodních zdrojů, ale zároveň jsou ohrožovány neustávající těžbou dřeva a růstem populace. Zhruba 60 tisíc obyvatel země svou obživu nalézá v rybolovu a zpracování ryb a mořských plodů. 90 % ryb je loveno ve Viktoriině jezeře. Potenciál rozvoje tohoto odvětví je spatřován v rybolovu v Indickém oceánu podpořeném lepší technologickou vybaveností rybářů a zpracovatelů ryb.

b) Nerostné suroviny a energetika

Nejvýznamnější nerostnou surovinou je pro Keňu uhličitán sodný používaný při výrobě skla, který je ve velké míře vyvážen. Těží se zejména u jezera Magadi. Dalšími těženými surovinami jsou vápenec, vermikulit, zlato, rubíny, sůl a fluorit. Keňa je závislá na importu ropy ze zahraničí, což chce do budoucna alespoň z části vyřešit využitím vlastních nalezišť ropy. Na počátku roku 2006 byla podepsána smlouva mezi Čínou a Keňskou republikou o ropném průzkumu u hranic se Súdánem a Somálskem a v pobřežních oblastech. V současnosti zde tento průzkum probíhá, ale žádná ropa zde dosud nebyla vytěžena. Geologický průzkum provádí v Keni také například United Kingdom's Dana Petroleum a Australia's Global Petroleum.

Ekonomický rozvoj země je spojen s růstem energetických nároků a spotřeby energie (viz Tab. 7). Nejvíce energie spotřebovávají dvě největší aglomerace, města Nairobi a Mombasa. Keňa je závislá na elektřině vyráběné v hydroelektrárnách na řekách Tana a Turkwel, které jsou ovšem často ohrožovány obdobími sucha. Energetický sektor ekonomiky je považován za velmi neefektivní a ceny energií výrazně rostou. Zvyšování energetické kapacity je nezbytné pro další rozvoj ekonomiky. Stupeň elektrifikace je v Keni stejně jako v jiných afrických zemích nízký (15 % domácností v roce 2006). [15] [16]

Tab. 7 Produkce a spotřeba elektřiny

	2005	2006	2007
Produkce (tis. kWh)	5 519	5 823	6 288
meziroční změna (%)	9,7	5,5	8,0
Hydroelektrárny (%)	54,5	51,7	57,0
Geotermální elektrárny (%)	18,2	18,0	15,8
Termální elektrárny (%)	27,3	30,3	27,2
Spotřeba (tis. kWh)	4 505	4 743	5 126
meziroční změna (%)	6,8	5,3	8,1

Zdroj: Kenya Country Profile 2008

c) Průmyslová výroba

Keňa je nejvíce průmyslově rozvinutou zemí východní Afriky, přestože stále nedosahuje svého potenciálu. Průmysl soustředěný zejména do Nairobi a Mombasy spočívá ve zpracování dováženého zboží, ačkoli se vláda snaží podporovat exportně orientovanou produkci. Dovezené a zpracované zboží je dále exportováno zejména do Ugandy, Tanzanie, Rwandy a Burundi. Relativně významnou roli v soukromém sektoru průmyslové výroby hrají zahraniční investice (viz. kapitola 5.3).

Prioritou průmyslu byla původně odvětví, jejichž domácí produkce měla nahradit drahé dovozy, tj. zejména potravinářský, textilní a kožedělný průmysl, ropné výrobky, papírenský a polygrafický průmysl. Koncem osmdesátých let byla tato politika nahrazena liberalizací obchodu a podporou vývozu. Přijatá proexportní opatření však na růst domácí výroby neměla žádoucí vliv. Konec 90. let byl ve znamení dalšího zpomalení či dokonce poklesu výroby, na což měly nepříznivý vliv proměnlivé klimatické podmínky (tropické deště a období sucha) a nedostatečná infrastruktura.

V posledních letech jednotlivá průmyslová odvětví zpracovávají domácí zemědělskou produkci a vyrábějí textil, cement, pneumatiky, baterie, papír, keramiku a kožedělné výrobky. Rostoucím sektorem průmyslu je zpracování oceli, které se koncentruje do cca 12 oceláren. V ropném průmyslu je z importované surové nafty produkována motorová nafta a palivo pro letadla (kerosen). Elektrotechnický průmysl je v Keni na počátku svého rozvoje, ale předpokládá se, že země má pro toto odvětví velký potenciál. Investoři mohou nalézt uplatnění například s výrobou motorů, brzd, spínacích zařízení, transformátorů a další elektrotechnických produktů. Geografické rozmístění průmyslových aktivit v rámci země zachycuje obrázek v příloze D.

d) Infrastruktura a telekomunikace

Úroveň infrastruktury byla relativně dostačující v 60. a 70. letech minulého století, ovšem 80. a 90. léta přinesla pouze zhoršení tohoto stavu, což přímo ovlivnilo zájem resp. nezájem zahraničních investorů se v zemi angažovat. Zlepšování stavu infrastruktury (dopravní, vodohospodářské a energetické sítě, telekomunikace a informační služby) je nyní jedním z hlavních cílů Investičního programu pro strategii ekonomické obnovy (Investment Programme for Economic Recovery Strategy; IP-ERS).

Hlavním prvkem dopravní infrastruktury jsou silniční a dálniční síť čítající asi 64 tisíc kilometrů. Silnice v Keni nedosahují vysoké kvality a jsou značně přetěžovány. Zhruba 30% silnic je i přes zahraniční investice do infrastruktury stále ve velmi špatném stavu. Silniční síť umožňuje přepravu zboží mezi Keňou, Tanzánií, Ugandou, Súdánem a Etiopií. Druhým nejvýznamnějším prvkem infrastruktury je železnice provozovaná státem vlastněnou společností Kenya Railways. Hlavní tepna vede z pobřežního města Mombasa, přes Nairobi až k hranicím s Ugandou. Celkem je provozováno asi 2 700 km železničních tratí.

Strategická poloha Keňské republiky na východním pobřeží Indického oceánu umožňuje dobré spojení s dalšími zeměmi Afriky, Blízkého východu a Asie, což zvyšuje i roli letecké přepravy. V Keni se nachází 3 mezinárodní letiště (Jomo Kenyatta International Airport v Nairobi, Mombasa Moi International Airport a Eldoret International Airport) a 7 menších regionálních letišť, které za rok přepraví celkem 6 miliónů pasažérů (2005). Na největším letišti v Nairobi působí 49 mezinárodních leteckých společností, mezi nimi i aerolinky keňské.⁸ Dopravní infrastruktura Keňské republiky je znázorněna na obrázku v příloze E.

Kenya Airways Ltd. byly založeny v roce 1977 a privatizovány v roce 1996 a v současné době přepravují ročně kolem tří miliónů pasažérů⁹ (pro srovnání: Letiště Praha odbavilo v roce 2007 12,5 miliónů pasažérů¹⁰). Mombasa jako hlavní keňský přístav je exportním centrem nejen pro samotnou Keňu, ale i pro Burundi, Rwandu, a východní části Demokratické republiky Kongo.

⁸ Zdroj: www.kenyaairports.co.ke

⁹ Zdroj: www.kenya-airways.co.ke

¹⁰ Zdroj: www.prg.aero

Stejně jako jiná odvětví, také telekomunikace byly privatizovány na začátku 21. století. Od 80. let 20. století se v Keni rozšiřuje odvětví poskytující telekomunikační služby, což potvrzuje i významný nárůst uživatelů mobilních telefonů (1,6 miliónu uživatelů v roce 2002, 5,6 miliónů uživatelů v roce 2005, 11,44 miliónů v roce 2007, což tvoří 30 % populace). Naopak pokrytí pomocí pevných linek je stále nízké. a rok od roku klesá (0,9 pevných linek na 100 osob v roce 2004, 0,7 linek na 100 osob v roce 2007). Důvodem je technická náročnost pokládání telefonních linek v tamějších podmínkách, což je pro rozvojové země typické. Významným a pro hospodářský rozvoj podstatným jevem je i používání internetu. V subsaharské Africe je Keňa se třemi miliony obyvatel (8 % populace) využívajícími služeb globální internetové sítě v tomto ohledu nejrozvinutější. [22] [26] Porovnání v regionu subsaharské Afriky a s vyspělejšími africkými zeměmi nabízí tabulka 8.

Tab. 8 Obyvatelstvo používající internet (%)

Země	%
Keňská republika	8
Uganda	6
Jihoafrická republika	11
Egypt	11

Zdroj: The World Factbook 2009

e) Ostatní služby

Ve skupině ostatních služeb nelze opomenout cestovní ruch, který je pro Keňu třetím nejdůležitějším zdrojem příjmů, hned za zemědělstvím a průmyslovou výrobou. Generuje příjmy o velikosti cca 12 % HDP a do státního rozpočtu přispívá v podobě daní a poplatků za různé licence či za vstupy do národních parků. Cestovní ruch je sektorem ekonomiky, který může pomoci vzniku nových firem i pracovních míst nejen v odvětví samotném, ale i v oblasti dopravy, výrobního průmyslu, zemědělství a dalších. Veliký, ale prozatím jen z části využívaný potenciál tohoto odvětví si Keňská vláda uvědomuje a počítá proto do budoucna s cestovním ruchem jako s jednou z nejdůležitějších hnacích silou rozvoje ekonomiky. Hlavními turistickými destinacemi v zemi jsou národní parky a rezervace a oblasti podél Indického oceánu. Celkem 32 národních parků a chráněných území zabírajících 25 334 km² (4 % území) poskytuje turistům možnost pozorovat divokou zvěř v jejím přirozeném prostředí a poznávat tamější kulturu. Mezi nejznámější národní parky patří Tsavo National Park, Masai Mara National Reserve, či Amboseli National Park.

V roce 2007 navštívilo zemi kolem 2 milionů turistů, což znamenalo další nárůst oproti minulým rokům (viz. Tab. 9). [27] [28]

Tab. 9 Počet příjezdů turistů (tis.) a jejich výdaje (mil. USD)

	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet příjezdů turistů	814	1037	994	1001	1146	1359	1675	1840
Meziroční změna (%)	x	27,4	-4,1	0,7	14,5	18,5	23,3	9,9
Výdaje turistů	578	500	536	513	619	799	969	1162

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Keňu nejvíce navštěvují Němci, Britové, Američané a Francouzi (v tomto pořadí).

Nové možnosti rozvoje turismu v zemi jsou spatřovány v lepší propagaci a v nových produktech cestovního ruchu, jako například kongresový cestovní ruch, ekoturismus, sportovní a kulturní turistika, či plavby na lodích.

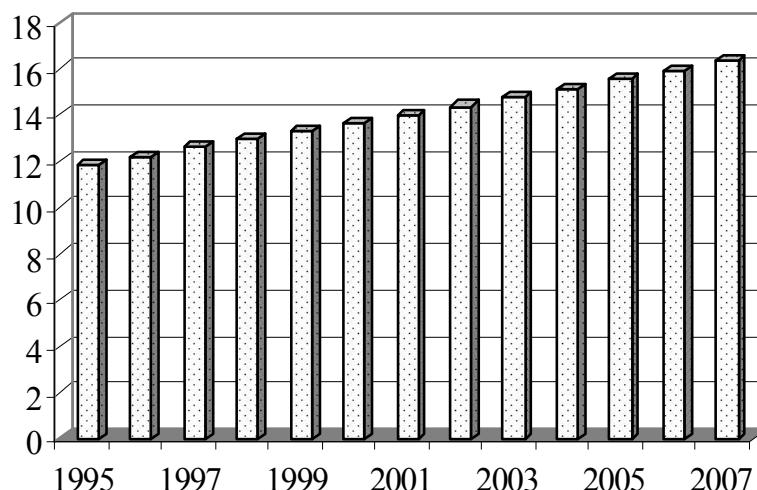
4.3 ZAMĚSTNANOST

Nejvíce obyvatelstva je zaměstnáno v zemědělství (75%) a většinu těchto pracovníků tvoří ženy. [26] Dalšími sektory s vysokým podílem na zaměstnanosti jsou odvětví spojená s obchodem a cestovním ruchem. Velký počet profesí je sdružen do odborových organizací, působících zejména v železářském průmyslu, v profesi pilotů, lovců, zaměstnanců národních parků a žurnalistů. V roce 1965 byla založena Centrální organizace odborů (Central Organization of Trade Unions). V následující tabulce 10 a obrázku 12 je zobrazen vývoj nezaměstnanosti a počtu pracovních sil v Keni.

Tab. 10 Míra nezaměstnanosti (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra nezaměstnanosti	50	50	40	40	40	40	40	40	40

Zdroj: Central Bank of Kenya Statistical Bulletin 2008

Obr. 12 Počet pracovních sil (mil.)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

4.4 KORUPCE

Korupce¹¹ je bezesporu jednou z hlavních překážek v procesu rozvoje keňské ekonomiky. Mezi hlavní důvody značného rozšíření korupce lze jmenovat chudobu, nezaměstnanost, vysoké životní náklady v porovnání s příjmy, nedostatek morálky a v neposlední řadě neefektivní systém protikorupčních opatření. Vláda se zavázala bojovat s korupcí, vypracovala národní antikorupční plán, podle kterého se snaží zefektivňovat práci agentur vyšetřujících korupční případy a navyšovat kapacitu soudů pro vedení sporů s obžalovanými z korupce. Korupce se v Keni týká nejvíce činnosti policie, politických stran, parlamentu, soudů a jiných úřadů (imigrační, pracovní, stavební, vodohospodářské apod.) [25]

Pro statistiky a číselné hodnocení stupně korupce v zemi budou použity výzkumy mezinárodní organizace Transparency International (TI) zabývající se touto problematikou. Při hodnocení zemí jsou používány 3 typy indexů. Index vnímání korupce (Corruption Perception Index; CPI), Index plátců úplatků (Bribe Payer Index; BPI) a Globální barometr korupce (Global Corruption Barometer; GCB). Index CPI v Keni má hodnotu 2,1 (2008) a

¹¹ Termín korupce bude v dalším textu používán ve smyslu nezákonných či nelegálních aktivit, které brání efektivnímu fungování institucí, vedou k deformaci alokace zdrojů a zhoršují tak prosperitu obyvatelstva.

s tímto hodnocením je Keňa na 147. místě mezi 180 hodnocenými zeměmi. Pro srovnání Česká republika se umístila na 47. místě s indexem CPI 5,2 a na prvních místech celosvětového žebříčku jsou Dánsko, Nový Zéland a Švédsko s hodnotami indexu 9,3. Index GCB sleduje několik oblastí korupce. Například procento respondentů výzkumu, kteří v posledních 12 měsících zaplatili úplatek. Keňa je ve třetí skupině 16-40 % (2006) společně s Indonésií, Kongem, ale také Českou republikou nebo Mexikem (viz tabulku 11).

Tab. 11 Země nejvíce zasažené úplatkářstvím

Procento respondentů, kteří v posledních 12 měsících zaplatili úplatek	> 40%	Albánie, Kamerun, Gabon, Maroko
	16-40%	Bolívie, Kongo, Česká republika, Řecko, Indonésie, Keňa , Mexiko, Rumunsko, Ukrajina...
	6-15%	Argentina, Bulharsko, Chile, Chorvatsko, Indie, Rusko, Pákistán
	< 5%	Rakousko, Kanada, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, USA, Jihoafrická republika, Turecko...

Zdroj: Transparency International, Report on the Transparency International Global Corruption Barometer 2006

V rámci indexu GCB byla sledována také míra korupce ovlivňující politické prostředí. I v tomto ohledu je Keňa ve skupině s vysokou mírou korupce (viz Tab. 12).

Tab. 12 Korupce v politickém prostředí

Míra jakou korupce ovlivňuje politické prostředí	> 70%	Bolívie, Kamerun, Řecko, Jižní Korea, Tchaj-wan
	51-70%	Albánie, Bulharsko, Chorvatsko, Francie, Izrael, Itálie, Keňa , Španělsko, Velká Británie, USA...
	31-50%	Kanada, Česká republika, Německo, Indie, Japonsko...
	11-30%	Rakousko, Dánsko, Finsko, Malajsie, Norsko, Švédsko, Švýcarsko...

Zdroj: Transparency International, Report on the Transparency International Global Corruption Barometer 2006

Třetí index, index BPI, nebyl dosud v Keni zjišťován.

4.5 FINANČNÍ SEKTOR

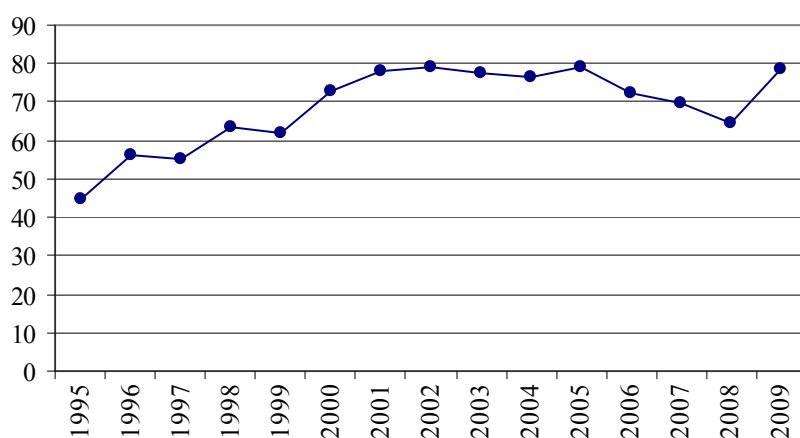
4.5.1 Bankovní systém

V zemi je relativně velký počet bankovních institucí (cca 43), jak komerčních, tak obchodních bank. Mezi nejvýznamnější patří Barclays Bank of Kenya, Kenya Commercial Bank a Citibank of Kenya. Úrokové míry na vkladech v bankách jsou velmi nízké a dostatečně tak nemotivují k deponování úspor u bank. Na druhé straně, úroky u půjček se pohybují mezi 10-14 %.

Keňská centrální banka kontrolovaná státem byla založena v roce 1966 a reguluje nabídku peněz. Keňská centrální banka kontrolovaná státem byla založena v roce 1966 reguluje nabídku peněz. [3] [10]

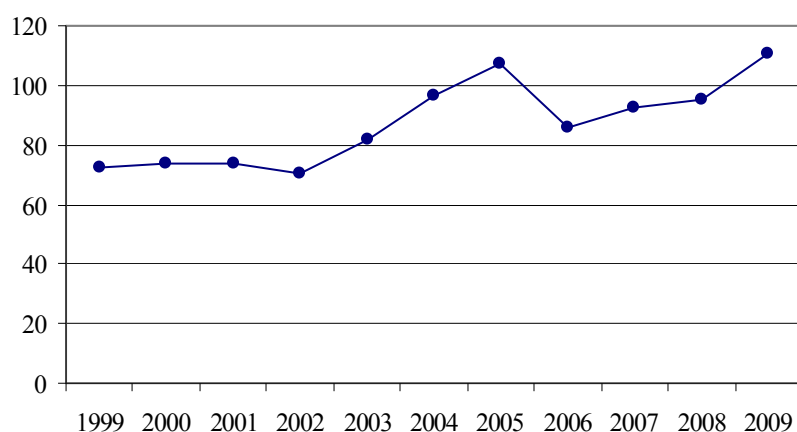
4.5.2 Měna

Národní měnou v Keni je keňský šilink (1 šilink=100 centů) nesoucí mezinárodní označení KES. Keňská měna funguje v režimu volného floatingu. [10] Vývoj kurzu měny vůči americkému dolaru (USD) a euru (EUR), důležitý faktor pro mezinárodní obchod, je znázorněn v následujících grafech na obrázcích 13 a 14. Keňský šilink v dlouhodobě posiluje jak vůči euru, tak i americkému dolaru, což má negativní dopad na cenovou konkurenceschopnost obchodníků exportujících své produkty. Rok 2008 byl ve znamení oslabení keňské měny vůči americkému dolaru, jako jeden z důsledků povolební krize v zemi. V současné době je ovšem kurz vůči oběma měnám na jedné z nejvyšších úrovní, které byly ve sledovaném období dosaženy. [22]

Obr. 13 Vývoj kurzu USD-KES (1USD=x KES)

Zdroj: www.oanda.com

Obr. 14 Vývoj kurzu EUR-KES (1EUR=x KES)

Zdroj: www.oanda.com

4.5.3 Burza

V hlavním městě Keni má sídlo největší burza v subsaharské Africe, Nairobi Stock Exchange Ltd. Jedná se o soukromou společnost založenou již v roce 1954. Kotováno je zde kolem 60 společností a hlavním indexem je NSE Share Index monitorující vývoj 20 společností.¹²

4.5.4 Daně

Keňský daňový systém zahrnuje daň z příjmu právnických a fyzických osob, spotřební daň, daň z přidané hodnoty a cla. Výši zdanění příjmů právnických a fyzických osob zobrazují tabulky 13 a 14.

Tab. Daň z příjmu právnických osob (%)

	Keňa	Tanzanie	Uganda
Rezidenti	30	30	30
Nerezidenti	37,5	30	30

Zdroj: UN - Investment Guide to Kenya

Tab. Daň z příjmu fyzických osob (%)

příjmová skupina (KES)	zdanění
do 121 968	10
121 969-236 880	15
236 881-351 792	20
351 793-466 704	25
nad 466 705	30

Zdroj: UN - Investment Guide to Kenya

U daně z příjmu právnických osob existuje výjimka, která se týká společností začleněných do tzv. Exportních zón (Export Processing Zones; EPZ), které zaštiťují exportně

¹² Zdroj: <http://www.nse.co.ke/newsite/>

orientované firmy. V těchto případech je odváděná daň z příjmu v prvních 10 letech podnikání nulová a později 25%, což je jedním z příkladů státní podpory vývozu. Spotřební daň je uvalena na alkoholické nápoje (15-85 %), tabákové výrobky (130%), ropné produkty, motorová vozidla, sycené nápoje a minerální vody, kosmetiku, šperky a mobilní telefony. Daň z přidané hodnoty se týká výrobků a služeb produkováných v Keni a také dovážených komodit a je stanovena ve výši 16 % (základní sazba) a 14 % (snížená sazba u služeb hotelů a restaurací).

Co se týče příjmů do státního rozpočtu v podobě cel, ty se pohybují od 0 % do 100 % hodnoty dováženého, s výjimkou zboží obchodovaného v rámci EAC, kde jsou stanovena cla ve výši 0 %, 10 % a 25 %. [10]

4.6 BUDOUCNOST KEŇSKÉ REPUBLIKY

Od roku 2003 se opět daří udržovat růst HDP, ale otázkou zůstává, jak zajistit dlouhodobě udržitelný rozvoj země. Minimálně je nutné transformovat ekonomickou strukturu hospodářství z dnešní situace kdy zemědělství generuje výstup o velikosti 27% HDP a zaměstnává 75% obyvatelstva, zatímco zpracovatelský průmysl tvoří 11% HDP a práci zde nachází pouze 2% populace.

V porovnání ekonomických a sociálních ukazatelů s ostatními státy subsaharské Afriky stojí Keňa v popředí, avšak stěží lze tyto indikátory srovnávat se skupinou zemí se střední úrovní příjmu (Middle-Income Countries). Keňa tak i nadále setrvává v kategorii zemí s nízkým příjmem (Low-Income Countries). Stejně tak srovnání s druhou generací Nově industrializovaných zemí (Newly Industrialized Countries; NIC) tzn. s Malajsií, Indonésií, Thajskem a dalšími, které byly před 35 lety ve stejné fázi vývoje jako Keňa, odhaluje zjevný nepoměr jejich současné ekonomické a sociální situace. Je zřejmé, že aby se Keňa stala regionálně i celosvětově konkurenceschopnou zemí, musí plánovat do budoucna. Poučit se z minulých chyb, správně využívat své silné stránky a konfrontovat se s realitou chudoby a nezaměstnanosti, ale také s výzvami a hrozbami plynoucími z globalizace a intenzifikace mezinárodního obchodu.

Snaha identifikovat tyto faktory vedla ke vzniku dokumentu Vize 2030 (Kenya Vision 2030), představující základ pro reformy v nejrůznějších oblastech ekonomiky plánovanými na období let 2008 až 2030. Vize 2030 formuluje jednotlivé reformní kroky a dílčí cíle, které mají Keňskou republiku zařadit mezi Nově industrializované země a do kategorie zemí se středním příjmem. Kenya Vision 2030 je úzce spjata s projektem Rozvojových cílů milénia, vypracovaným Organizací spojených národů (United Nation; UN) a plynule navazuje na úspěšně realizovanou Strategii ekonomické obnovy (Economic Recovery Strategy; ERS). Klíčový dokument keňského plánování je postaven na třech základních pilířích.

1. Ekonomický pilíř

Cílem je dosahovat 10% průměrného ročního růstu HDP. Země se chce zaměřit na cestovní ruch (navyšování kapacit, růst počtu turistů), zemědělství (růst produktivity a přidané hodnoty produkce), rozvoj maloobchodních a velkoobchodních aktivit, zpracovatelský průmysl (hlavní dodavatel pro střední a východní Afriku), business process offshoring¹³ a finanční služby (motivace pro tvorbu úspor a investic).

2. Sociální pilíř

V tomto ohledu jsou hlavními body: vzdělávání (kvalita a dostupnost vzdělání, spolupráce se soukromým sektorem), zdravotnictví (kvalita a dostupnost péče), voda a kanalizace, životní prostředí, urbanizace (plánování rozvoje měst a regionů), chudoba a v neposlední řadě vývoj a výzkum.

3. Politický pilíř

Poslední pilíř zahrnuje reformy zákonodárství, volebních systémů a státní administrativy. Usiluje o vybudování demokratického politického systému založeného na respektování legislativy a ochraně práv a svobod každého občana (rovnost etnických, náboženských a sociálních skupin a pohlaví). [29]

¹³ Podnikové procesy alokované do jiné země, než kde firma sídlí. Například průmyslové procesy, podpůrné služby (informační technologie, human resources, účetnictví apod.).

5. MEZINÁRODNÍ VZTAHY KEŇSKÉ REPUBLIKY

5.1 ROZVOJOVÁ POLITIKA

5.1.1 Historický vývoj vztahů Evropské unie a zemí Afriky, Karibiku a Tichého oceánu
Spolupráce EU, největšího poskytovatele rozvojové pomoci na světě a rozvojových zemí se začala formovat již v počátcích projektu evropské integrace, trvá tedy více než 50 let. Vztahy k těmto zemím byly poprvé oficiálně upraveny ve smlouvě o ustavení Evropského hospodářského společenství (EHS) z roku 1957. Společné parlamentní shromáždění EU a zemí ACP je jediným mezinárodním shromážděním, ve kterém zástupci různých zemí společně pravidelně zasedají s cílem podpořit vzájemnou spolupráci Severu a Jihu.

První etapa přidružení (1958-1974)

Přidružování rozvojových zemí probíhalo ve třech hlavních oblastech, pohybu zboží, pracovních sil a kapitálu a zahrnovalo i finanční a technickou spolupráci. V roce 1963 byla podepsána dohoda z Yaoundé, jejímž cílem se stalo „ulehčovat diversifikaci hospodářství a industrializaci přidružených států s ohledem na upevnění hospodářské rovnováhy a jejich hospodářské nezávislosti.“ [1]

První rozvojový fond (European Development Fund; EDF), jehož prostřednictvím byla financována rozvojová pomoc vznikl v roce 1959 z příspěvků zemí EHS. Největšími přispěvateli do EDF byla Spolková republika Německo a Francie, prostředky fondu byly směřovány zejména na investice do infrastruktury a rozvoj zemědělství. Nespokojenost zejména afrických zemí s formou spolupráce a integrace vedla ke vzniku dohody z Yaoundé II, která ovšem nepřinesla výrazné změny. V roce 1965 začala pro Keňu důležitá jednání s EHS o integraci s regionálním uskupením Východoafrických zemí (Tanzanie, Keňa, Uganda). Jednání vedla k podepsání dohody z Arushy, později dohody z Arushy II (1969).

Opatření plynoucí ze smluv a dohod vedla sice k mírnému nárůstu obchodní výměny, avšak nesplnila původní očekávání. Důvodem byla zřejmě nedostatečná komplementarita

ekonomik, z toho vyplývající asymetrická obchodní výměna a také značná závislost exportních příjmů afrických ekonomik na vývoji světových cen.

Volný pohyb osob doznal pouze malých změn a rovněž pohyb kapitálu, zejména směrem do Afriky, byl málo úspěšný. Narážel zejména na problém politické nestability a z ní pramenící nedůvěry investorů. Až vstup Dánska, Irska a Velké Británie do EHS v roce 1973 přinesl výraznější změny ve formování přístupu EHS k rozvojovým zemím.

Druhá etapa přidružení (1973-2000)

V roce 1975 byla podepsána první ze čtyř dohod z Lomé mezi zeměmi EHS a celkem 46 zeměmi ACP (Group of African, Caribbean and Pacific States; ACP¹⁴). Pohyb pracovních sil a kapitálu se v minulosti ukázal jako politicky neuskutečnitelný, proto dohoda z Lomé I již tuto oblast spolupráce nezahrnovala, ale pokračoval proces liberalizace vzájemného obchodu. Ten byl doplněn o nové nástroje podporující export jako například tzv. STABEX¹⁵. Následovala dohoda z Lomé II (1979) a dohoda z Lomé III (1984), která jako první přesněji definovala strategii dalšího rozvoje vzájemných vztahů mezi oběma skupinami zemí a rozšířila podporu ekonomického rozvoje o spolupráci v rámci rozvoje kulturní a sociální oblasti. Poslední dohoda z Lomé IV (1989), již podepsalo 66 zemí ACP a 12 států Evropského společenství (European Community; EC) přinesla nový prvek, resp. podmínku. Obsahovala totiž článek, který za podmínku skutečného rozvoje označil dodržování lidských práv. Předznamenal tak budoucí důraz EU na politickou dimenzi vzájemné spolupráce (viz. dohoda z Cotonou).

Dohoda z Cotonou

Smlouvy z Lomé byly nahrazeny dohodou z Cotonou (Cotonou Agreement, Benin) podepsanou v červnu roku 2000 hlavami států 15 zemí EU a 79 zemí ACP, včetně Keňské republiky. Dohoda z Cotonou je mezinárodním ujednáním definujícím spolupráci EU a

¹⁴ 48 afrických zemí, 16 zemí Karibiku a 16 zemí z oblasti Tichého oceánu.

¹⁵ „EU garantuje státům ACP minimální příjmy za téměř čtyřicet zemědělských výrobků, které jsou pro rozvojové země v jejich exportu nejdůležitější. Jestliže se příjmy z jejich vývozu v porovnání s průměrem v předchozím roce sníží, pak Společenství vyrovnává ztrátu zisku buď překlenovacím úvěrem, nebo nenávratným příspěvkem.“ *Slovník pojmů EU* [online]. Praha: Businessinfo.cz, 2003 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/s/stabex/1000711/6435/>>

ACP po dobu následujících 20 let (2000-2020). V platnost vstoupila v dubnu 2003 a poprvé byla revidována v červnu 2005. Představuje zajímavé změny a ambiciózní cíle, přičemž zachovává a využívá poznatky získané z dosavadní spolupráce EU a ACP.

V porovnání s předcházejícími dohodami a zásadami formujícími rozvojovou spolupráci je dohoda z Cotonou pokrokem v několika aspektech. Je navržena tak, aby pokládala základy partnerství komplexně a stojí na třech komplementárních pilířích. Prvním z nich je rozvojová spolupráce, druhým spolupráce ekonomická a obchodní a třetí pilíř se věnuje politické dimenzi vztahu. Cílem dohody z Cotonou je zaměřit se na snižování případně vymýcení chudoby, zajistit udržitelný rozvoj zemí ACP a integrovat jejich ekonomiky do světového hospodářství.

Čtyřmi základními principy na kterých je spolupráce založena jsou:

1. rovnost mezi partnery a přizpůsobování strategií rozvoje z pohledu naplňování cílů partnerství, jejich přizpůsobování podle zemí a jejich obyvatelstva,
2. účast – partnerství je otevřeno kromě státu jako hlavního partnera, dalším partnerům. Za tyto je považována veřejná správa (úřady místní, národní, regionální samosprávy), nestátní partneři (soukromý sektor, hospodářské a sociální společnosti, včetně odborových organizací) a občanské společnosti ve všech podobách podle národních podmínek,
3. ústřední úloha dialogu a vzájemné respektování,
4. diferenciaci a regionalizaci – zvláštní pozornost je věnována regionální dimenzi, zejména nejméně rozvinutým, vnitrozemským a ostrovním státům s ohledem na dosaženou úroveň jejich rozvoje. [1]

Jako nástroj, s jehož pomocí je rozvíjena spolupráce v rámci dohody z Cotonou, vytvořila Evropská komise (EK) z příspěvků členských států devátý a desátý Evropský rozvojový fond. 9. EDF (2000-2007) disponoval 13,8 miliardy EUR a do 10. EDF pro období 2008 až 2013 bylo alokováno 22,1 miliard EUR. Financování spolupráce se zeměmi ACP z rozvojových fondů je navíc doplněno o zdroje z rozpočtu Evropské komise pomocí různých rozpočtových nástrojů (Development Cooperation Instrument for Stability, European Instrument for Democracy and Human Rights, European Humanitarian Aid Instrument).

Economic Partnership Agreement

Klíčovým prvkem dohody z Cotonou jsou dohody o hospodářské partnerství (Economic Partnership Agreement; EPA). Představují posun ve vztazích EU-ACP a určují jejich budoucnost. Vyjednávání o plánu pro vytvoření oblasti volného obchodu (Free Trade Area; FTA) mezi Evropskou komisí a Skupinou Afrických, Karibských a Tichomořských států započala v září roku 2002 a původní datum dokončení těchto jednání bylo stanoveno na konec roku 2007. Dosud ovšem plné znění smluv EPA ratifikovaly pouze státy Karibské oblasti. Vyjednávání se zeměmi ACP je rozděleno na šest regionálních skupin a probíhá odděleně. Jednání Keni s EU jsou vedena v rámci skupiny 16 zemí východní a jižní Afriky (East and South Africa; ESA)¹⁶.

Ústřední vizí EPA je generování udržitelného rozvoje vytvářením pracovních míst a obchodních opatření umožňujících konkurenceschopnost zemí ACP. Dohoda o ekonomické spolupráci se pokouší vytvořit oblast, kde zboží, služby a kapitál budou obchodovány volně a v transparentních podmínkách s jasnými pravidly, což poskytne stabilitu obchodujícím i investorům. Po zkušenostech z minulých let je ovšem jasné, že pouhé odstranění celního zatížení regionu zemí ACP potřebný rozvoj nezajistí. Zajímavou změnou přicházející s EPA je postupné otevírání trhů rozvojových zemí vůči produkci importované z EU. Nové uspořádání by tak mělo být výhodné pro obě strany dohody, postaveno na teorii komparativní výhody. Jiný pohled na vliv dohod EPA viz. kapitoly 5.2.2 a 6.

5.1.2 Rozvojová politika České republiky

Česká republika (ČR) jako člen Evropské unie a mezinárodního společenství demokraticky a ekonomicky vyspělých zemí uznává princip solidarity mezi lidmi a mezi státy navzájem. Jedním z projevů přijaté odpovědnosti je zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS), která je součástí české zahraniční politiky. ČR poskytuje vlastní ZRS na dvoustranném i mnohostranném základě v souladu s principy EU a ochranou zájmů ČR. Vláda schválila záměr dlouhodobě směřovat českou ZRS do osmi prioritních zemí mezi něž bohužel Keňská republika nepatří. Jsou jimi Angolská republika, Zambijská republika, Vietnamská

¹⁶ Súdán, Eritrea, Džibutsko, Etiopie, Uganda, Keňa, Tanzanie, Rwanda, Burundi, Zambie, Zimbabwe, Malawi, Madagaskar, Mauritius, Seychely.

socialistická republika, Mongolsko, Jemenská republika, Moldavská republika, Bosna a Hercegovina a Srbsko.¹⁷

V rámci českého předsednictví EU se v dubnu tohoto roku v Praze uskutečnilo 17. zasedání Společného parlamentního shromáždění EU a zemí ACP. Hlavními tématy byla stále aktuální světová potravinová a finanční krize, sociální a environmentální dopady klimatických změn, a možnosti, jak dohodami EPA podporovat rozvoj v zemích ACP. Na shromáždění byla vyjádřena obava, že světová finanční krize svými důsledky nejvíce zasáhne právě nejchudší země světa a s tím spojená kritika nečinnosti odpovědných institucí a nedostatek politické vůle.¹⁸

5.1.3 Rozvojová politika EU a Keňské republiky

Evropská komise je v současnosti po Světové bance druhým největším partnerem Keni v rozvojové spolupráci. Dalším významným multilaterálním sponzorem je Světový potravinový program (World Food Programme; WFP) a v bilaterálních vztazích Keni zauímají přední pozice Německo, Japonsko, Spojené království a Spojené státy.

Kapitoly ze 6., 7. a 8. EDF (období let 1985-2000) věnované keňskému programu obsahovaly celkem 920 milionů euro. Do roku 1995 byla spolupráce EK a Keňské republiky zaměřena především na oblast zemědělství (obilniny), ovšem později došlo k přehodnocení těchto cílů, což je patrné z rozložení 9. a 10. EDF (viz. Tab. 13).

Tab. 13 Rozdělení prostředků 9. a 10. EDF pro Keňskou republiku

		částka (mil. EUR)	% 9. EDF	částka (mil. EUR)	% 10. EDF
Dlouhodobé programy	Makroekonomická podpora	68-85	40-50	126,8	33
	Zemědělství a rozvoj venkova	42,5-59,5	25-35	98,8	26
	Dopravní infrastruktura	34-51	20-30	126,8	33
	Ostatní programy	8,5-17	5-10	30,6	8
	Celkem	170	100	383	100

Zdroj: Country Strategy Paper and Indicative Programme 2003-2007, 2008-2013

¹⁷ Zdroj: www.mzv.cz

¹⁸ Zdroj: www.fors.cz

Hlavními nedostatky spolupráce je velký počet projektů, jejichž koordinace je značně složitá a také absence potřebných reforem, bez nichž je těžké dosáhnout udržitelnosti některých programů.

Ve spolupráci s Evropskou unií vznikly prostřednictvím Evropské komise již dvě strategie stanovující plán ekonomické spolupráce na dvě pětiletá období. První strategie byla vypracována pro období 2003-2007 (Country Strategy Paper and Indicative Programme 2003-2007; CSP) a druhá pro roky 2008 až 2013 (Country Strategy Paper and Indicative Programme 2008-2013; CSP).

Country Strategy Paper and Indicative Programme 2003-2007

Pro potřeby Keni v tomto pětiletém období použila EU tři finanční instrumenty. Devátý rozvojový fond, STABEX a rozpočet Evropské komise. V rámci 9. rozvojového fondu byla Evropskou unií uvolněna částka 225 milionů euro a rozvojová pomoc byla rozdělena do dvou částí, dlouhodobé programy rozvoje (170 mil. EUR) a nepředvídané potřeby (55 mil. EUR). Největší pozornost i objem prostředků byly věnovány na makroekonomickou podporu země, následuje zemědělství a rozvoj venkova a dopravní infrastruktura.

Country Strategy Paper and Indicative Programme 2008-2013

Desátý evropský rozvojový fond poskytuje Keni téměř dvojnásobný objem peněžních prostředků oproti fondu předchozímu, cca 400 milionů euro. Rozvojová pomoc je i v tomto případě rozdělena na dlouhodobé programy rozvoje (383 mil. EUR) a nepředvídané potřeby (16,4 mil. EUR). Značné snížení prostředků na nepředvídané potřeby (z 55 mil. na 16,4 mil. EUR) je kompenzováno financováním dlouhodobých programů rozvoje.

Ty se v tomto případě koncentrují na rozvojovou pomoc v podobě investic směřujících především do infrastruktury a dopravy (33 % 10. EDF), makroekonomické podpory země (33 % 10. EDF) a do zemědělství a rozvoje venkova (26 % 10. EDF). Zbývajících 8 % rozpočtu 10. EDF je věnováno na ostatní programy podporující rozvoj veřejné správy a nestátních organizací, rozvoj obchodu a soukromého sektoru a technologickou vybavenost země (viz Tab. 13). Prostředky fondu nejsou vypláceny jednorázově, ale jsou rozděleny do jednotlivých let.

Zmíněných 16,4 milionů euro připadá na potřeby jako pomoc v nouzi, které nemohou být financovány z rozpočtu EK. Jde zejména o situace, kdy dlouhé období sucha způsobí neúrodu. Keni se dostává podpory i od Evropské investiční banky (European Investment Bank; EIB). Některé specifické aktivity jsou podporovány Centrem rozvoje podnikání (Centre for Development of Enterprise; CDE) a Centrem pro podporu zemědělství (Centre for Development of Agriculture; CDA), jejichž rozpočet stojí mimo 10. EDF.

Monitorování výsledků rozvojové pomoci je prováděno prostřednictvím Technických a administrativních oddělení jednotlivých rozvojových aktivit. Vliv spolupráce Keni a EU na jejich ekonomiky bude nezávisle posouzeno po skončení období členskými státy EU (prostřednictvím Evropské komise) a dalšími dárcovskými orgány.

a) Dopravní infrastruktura

Stav keňské silniční sítě je vnějšími pozorovateli označován za hlavní překážku ekonomického růstu a boje s chudobou. Špatný stav silnic a jejich nedostatek má vliv na dopravní náklady a dostupnost služeb (vzdělání, zdravotnictví apod.). Propojenost jednotlivých oblastí Keni zůstává i nadále nízká, některé z nich jako například severovýchodní část země zcela postrádá spojení s trhy, což brzdí potřebný rozvoj obchodních aktivit. Investice do budování a obnovy silnic jsou klíčovým prvkem pro otevírání trhů, zvyšování konkurenceschopnosti a zlepšení regionální integrace. Přestože spolupráce stále naráží na problémy související s nedokončenými reformami tohoto odvětví, byl v letech 2004 až 2006 již zaznamenán jistý pokrok zejména v oblasti výstavby nové silniční sítě. Ve fiskálním roce 2006-2007 keňská vláda alokovala do výstavby silnic oproti roku předcházejícímu o 170 % více finančních zdrojů. Následující přehled upřesňuje rozdělení finančních prostředků EU do infrastruktury.

- 75 milionů euro ze 7. a 8. EDF připadlo na obnovu 131 kilometrů silniční sítě
- 57 milionů euro z 9. EDF financovalo vznik 220 kilometrů silnic v severní části země
- 21 milionů euro bylo použito při výstavbě 223 kilometrů silnic ve venkovských oblastech, kde je pěstován čaj a káva

Evropská komise podporuje také dokončování vládních reforem a účastní se přípravy dlouhodobého plánu Road Investment Report 2007-2020. Nová politika tohoto sektoru odhaduje udržitelnou míru veřejných výdajů do infrastruktury ve výši 4 % HDP ročně (560 mil. EUR). Ke spolufinancování těchto výdajů budou sloužit prostředky z 10. EDF ve výši 126,8 mil. EUR. Zvýšení úrovně a rozsahu infrastruktury umožní lepší spojení producentů, poskytovatelů služeb a trhů a současně navýší kapacitu pro vnitřní i vnější obchod. Předpokládá se, že zavedení reforem a rozsáhlé investice budou mít za následek snížení nákladů na provoz nákladních a osobních vozidel a hromadných dopravních prostředků, zkrácení doby potřebné pro přepravu a pokles ztrát při přepravě netrvanlivých potravin.

b) Zemědělství a rozvoj venkova

Keňská ekonomika je zemědělsky orientovaná, primární sféra produkuje 26 % HDP, přináší 60 % exportních příjmů a zaměstnává 75 % populace. Zemědělství je proto významným nástrojem pro rozvoj země. 70 % obyvatelstva žijícího na venkově, jehož jediným zdrojem obživy je právě zemědělství, žije pod hranicí chudoby (1 USD na den). Je tedy zřejmé, že má-li ekonomika růst, musí se tento sektor stát modernějším a efektivnějším. Statistiky odhadují pozitivní závislost mezi růstem zemědělství a celkovým ekonomickým růstem (1% nárůst zemědělství má za následek 1,6% navýšení HDP).

Podle hodnocení předcházejícího CSP 2003-2007 dosahuje Keňa dobrých výsledků v oblasti rozvoje společnosti na venkově (včetně místního správního řízení), ovšem produktivita zemědělství stále nedosahuje očekávané úrovně. Tento sektor ekonomiky čelí z důvodu značného segmentování odvětví mezi různá ministerstva špatné koordinaci hospodářských aktivit a nepřehlednému rozdělení pravomocí. Celkem je pro potřeby zemědělství vyhrazeno z 10. EDF 98,8 mil. EUR. Evropská komise ovšem není pouze poskytovatelem peněžních prostředků, ale aktivně se účastní i procesu implementace Strategie pro oživení zemědělství (Strategy for Revitalising Agriculture; SRA).

Evropská komise navíc poskytla na program zemědělského výzkumu v oblastech se suchou a polosuchou půdou 7,9 mil. EUR. Záměrem tohoto programu je vymýtit chudobu pomocí udržitelného rozvoje venkovského živobytí. Za důležité je považováno využívání modernějších technologií v zemědělství a jejich rozšiřování mezi obyvatelstvo.

Jako efektivní se ukázala spolupráce s konkrétními skupinami obyvatel na venkově. Ty nejdříve samy navrhnu formu pomoci, jakou potřebují a ta je následně implementována.

c) Makroekonomická podpora

Makroekonomická podpora keňské ekonomiky ze strany EU je uskutečňována především formou podpory státního rozpočtu. 9. EDF poskytl jako jediný dárce v tomto směru celkem 125 milionů euro. Takto získané finanční prostředky byly použity v oblasti reforem veřejných financí. Efekt této pomoci lze vyhodnotit až v delším časovém horizontu, ale obě strany vyjednávání již nyní považují výsledky za uspokojivé. Současný 10. EDF vyčlenil pro keňský státní rozpočet příspěvek ve výši 126,8 milionů euro. Evropská komise tak podpoří vládní makroekonomické reformy a reformní programy pro jednotlivé sektory ekonomiky. Tato forma rozvojové pomoci je úzce spjata s realizací cílů Vize 2030, konkrétně s ekonomickým pilířem (viz. kapitola 4.6).

d) Ostatní programy

V rámci 8. a 9. EDF byly celkovou částkou 12 milionů euro podpořeny aktivity mnoha neziskových organizací podporující demokracii v zemi. Jejich práce přinesla veřejnosti větší míru participace na vládnutí, posílila pravomoc lokálních komunit a v neposlední řadě přispěla i v oblasti ochrany lidských práv. Podporovány byly a jsou i neziskové organizace zaměřující se na vzdělávání. Evropská komise financuje také rozvoj tzv. mikropodnikání¹⁹ (7 mil.EUR z 9. EDF). Koncentruje se především na podniky v oblasti zahradnictví a rybolovu. Ve zdravotnictví probíhá spolupráce jak formou konzultací (vývoj Národního strategického plánu zdravotnictví), tak i prostřednictvím financování (15 mil. EUR). Do sektoru vzdělávání investovala EK v letech 2001 až 2005 3,8 mil. EUR, což napomohlo k rozvoji základní vzdělávací infrastruktury. V současnosti se komise podílí na přípravě a realizaci 23 investičních projektů (realizace 2005-2010) s náklady přes 5 miliard euro.

¹⁹ Obchodní činnost neformálního typu provozovaná chudým obyvatelstvem. Podnik zaměstnává méně než 5 zaměstnanců a počáteční kapitál nepřesahuje 35tis. USD. Zdroj: *Micro-enterprise* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Micro-enterprise>>

5.2 ZAHRANIČNÍ OBCHOD

5.2.1 Zahraniční obchod Keňské republiky

Zahraniční obchod hraje v ekonomice Keni významnou roli. Obchod se zbožím se podle Světové banky podílí na tvorbě HDP 45 procenty. Reformy obchodních podmínek byly v zemi zahájeny v 90. letech. Omezení obchodovaného množství bylo nahrazeno celními tarify, došlo k uvolnění směnného kurzu a byly zavedeny nové stimuly exportu zaměřené na zvyšování konkurenceschopnosti země a její produkce.

Keňa byla od roku 1964 členem Všeobecné dohody o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade; GATT), jež byla v roce 1995 nahrazena Světovou obchodní organizací (World Trade Organization; WTO). V tomto procesu hrála Keňa roli jednoho ze zakládajících členů WTO.

Významné je členství země ve skupině rozvojových zemí ACP, mezi nimiž je Keňa v současnosti vedoucím subjektem při vyjednávání s Evropskou unií a WTO o dohodách o ekonomické spolupráci (EPA). Velmi důležité a perspektivní se zdá být členství Keni ve Východoafrickém společenství EAC, v jehož rámci funguje celní a měnová unie, společný trh a politická spolupráce. Celní sazby uvalené na obchodované zboží mezi členskými zeměmi se prozatím pohybuje v hodnotách 0 %, 10 % a 25 %, ale do budoucna - perspektivně už v roce 2010 - je plánováno úplné odstranění celního zatížení.

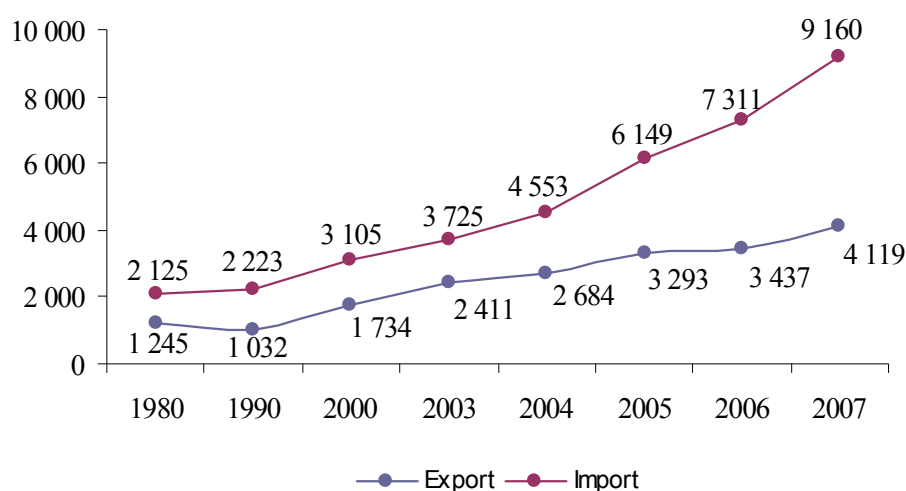
Dalším významným společenstvím, jehož je Keňa členem, je Společný trh východní a jižní Afriky COMESA založený v roce 1994. Jedná se uskupení 19 zemí, včetně EAC, uskutečňující regionální ekonomickou spolupráci zaměřenou zejména na obchod zbožím a službami. V rámci tohoto uskupení je Keňa členem podskupiny 11 zemí²⁰, jež si navzájem přislíbily rychlejší odstranění cel než ve vztahu k ostatním zemím COMESA. S 385 miliony obyvatel má COMESA velký potenciál stát se hlavním obchodním blokem kontinentu. Společenství tohoto typu je podporováno Evropskou unií právě prostřednictvím dohod EPA.

²⁰ Burundi, Džibutsko, Egypt, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Rwanda, Súdán, Zambie a Zimbabwe

Nelze opomenout ani členství Keňské republiky v největším a do jisté míry zastřešujícím projektu africké integrace – v Africké unii (African Union; AU).

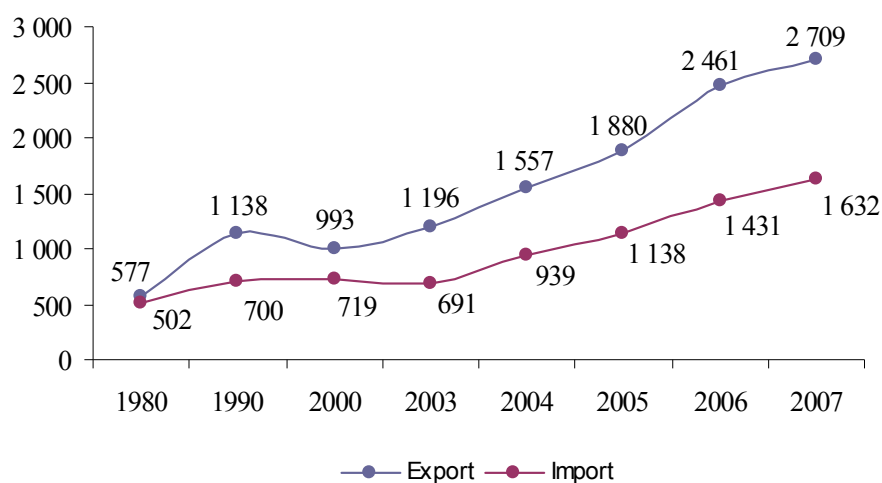
a) Export a import Keňské republiky

Export keňské produkce se za posledních 30 let více než ztrojnásobil a hodnota exportu služeb vzrostla dokonce téměř pětinasobně. Hodnota importované produkce zaznamenala rovněž výrazné změny, zejména u zboží, kde vzrostla více než čtyřnásobně. U služeb došlo k navýšení importu o cca 225 %. Konkrétní hodnoty ukazují grafy na obrázcích 15 a 16.

Obr. 15 Hodnota exportu a importu zboží (mil. USD)

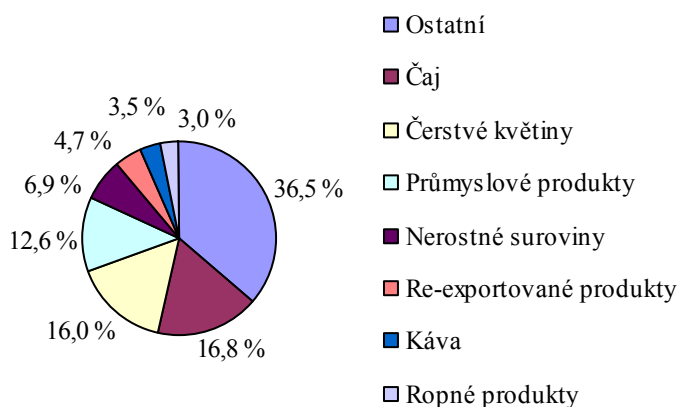
Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Obr. 16 Hodnota exportu a importu služeb (mil. USD)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Největší podíl na vývozu mají zemědělské produkty jako čaj, čerstvé květiny, káva, pyrethrum, ovoce, zelenina a sisal, přičemž největší výnosy přináší obchod s čerstvými květinami a čajem. Podíl jednotlivých skupin komodit naznačuje obrázek 17. Keňa je čtvrtým největším producentem (cca 10 % světové produkce) a druhým největším exportérem čaje na světě. V minulosti byl důležitým zdrojem příjmu i obchod s kávou, ale snižující se světové ceny této plodiny a současně stále silnější konkurence v tomto oboru zapříčinily pokles zájmu o keňskou kávu. Zbytek objemu vývozu se skládá z produktů zpracované surové nafty (motorová nafta a kerosen), z cementu, surové kůže a uhličitanu sodného.

Obr. 17 Skladba exportu Keňské republiky (2008)

Zdroj: Central Bank of Kenya - Developments in Balance of Payments

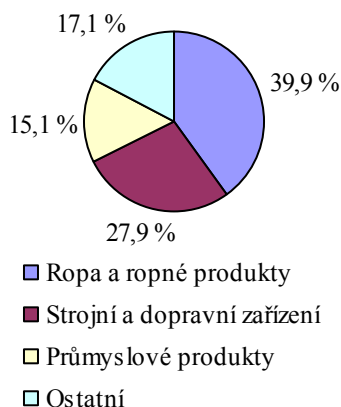
Tab. 14 Struktura exportu podle produktů (2005-2006)

Skupina produktů	Hodnota (tis. USD)	Podíl na celkovém exportu země (%)	Podíl na celkovém exportu komodity ve světě (%)
Celkem	3 523 856	100,0	0,03
Čaj a maté	603 553	17,1	13,57
Motorová nafta a minerální oleje	415 062	11,8	0,10
Čerstvé květiny	331 421	9,4	1,43
Rostlinné produkty	194 952	5,5	0,56
Káva	128 929	3,7	0,75
Oblečení	96 459	2,7	0,14
Ocel	79 965	2,3	0,22
Kovy a soli	73 763	2,1	0,56
Zpracovaný tabák	72 510	2,1	0,39
Plastové výrobky	66 455	1,9	0,07
Ostatní	1 460 788	41,5	x

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Mezi hlavní odběratelské trhy keňské produkce patří zejména Evropská unie (Velké Británie), Uganda, Tanzanie, Spojené státy a Pákistán.

Dovoz byl v roce 2008 představován především ropou a ropnými produkty a strojním zařízením, včetně dopravních prostředků (viz. obrázek 18).

Obr. 18 Skladba importu Keňské republiky (2008)

Zdroj: Central Bank of Kenya - Developments in Balance of Payments

Hlavními dodavatelskými zeměmi jsou: EU (Velká Británie), Spojené Arabské Emiráty, Čína, Indie, Saúdská Arábie. Kompletní přehled 20 největších obchodních partnerů obsahuje tabulka v příloze F.

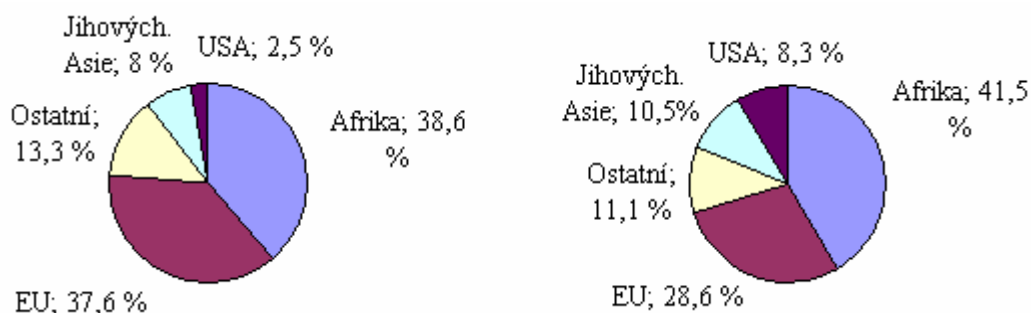
Keňská produkce byla dříve vyvážena do rozvinutých a rozvojových zemí zhruba ve stejném poměru, v posledních letech se ovšem projevuje tendence směřovat produkci země více do rozvojových ekonomik, zejména v rámci regionálních uskupení. Tento trend je patrný z tabulky 15 a obrázku 19. Zatímco v roce 1990 do Evropské unie směřovalo zhruba 38 % keňského vývozu, v roce 2006 už to bylo pouze 29 %. Oproti tomu rozvojové země Afriky přijaly v roce 1990 39 % keňského exportu a v roce 2006 42 %.

Co se týče dovážené produkce, zde se tento trend projevuje ještě výrazněji. V roce 1990 bylo zboží ze 67 % importováno z rozvinutých zemí, ovšem v roce 2006 již pouze ze 35 %. Na druhé straně doznal zjevně největších změn dovoz především z jihovýchodní Asie a další asijských rozvojových ekonomik, který za stejné období vzrostl z 21 % na 63 % (viz. tabulku 16 a obrázek 20).

Tab. 15 Struktura obchodních partnerů Keni pro export (%)

	Rozvinuté ekonomiky				Tranzitivní ekonomiky	Rozvojové země				
Rok	Celkem	EU	USA	Ostatní		Celkem	Afrika	Amerika	Jihových. Asie	Ostatní
1990	43,8	37,6	2,5	3,7	1,4	47,6	38,6	x	8,0	X
2000	36,3	30,5	2,1	3,7	0,0	62,4	45,8	0,2	12,6	3,8
2006	39,4	28,6	8,3	2,5	1,0	54,3	41,5	0,2	10,5	2,1

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

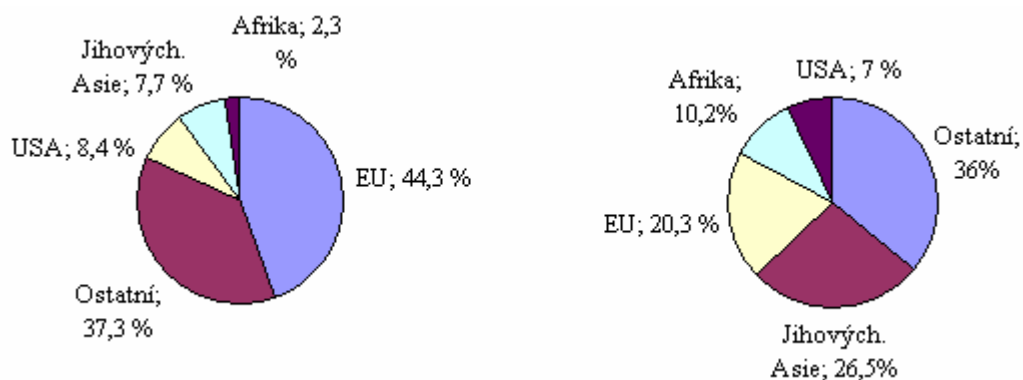
Obr. 19 Struktura obchodních partnerů Keni pro export (1990 vs. 2006)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Tab. 16 Struktura obchodních partnerů Keni pro import (%)

	Rozvinuté ekonomiky				Tranzitivní ekonomiky	Rozvojové země				
Rok	Celkem	EU	USA	Ostatní		Celkem	Afrika	Amerika	Jihových. Asie	Ostatní
1990	67,1	44,3	8,4	14,4	0,1	21,3	2,3	0,7	7,7	10,6
2000	43,5	30,8	4,1	8,6	1,8	54,4	9,1	1,5	15,4	28,4
2006	34,7	20,3	7,0	7,4	1,2	63,1	10,2	1,0	26,5	25,4

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

Obr. 20 Struktura obchodních partnerů Keni pro import (1990 vs. 2006)

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

b) Platební bilance

Od roku 2004 se platební bilance Keni pohybuje v přebytku (811 mil. USD v roce 2007). Běžný účet platební bilance je schodkový a jeho deficit se v posledních letech prohlubuje. Rovněž bilance zboží a služeb je pasivní a hodnota salda se mezi lety 2006 a 2007 zvýšila cca o 35 %. Hlavní příčinou tohoto vývoje je růst domácí poptávky po průmyslových produktech, resp. rostoucí import této produkce. Objem exportu zboží i služeb každoročně rovněž roste, ovšem menším tempem než import (15,4% navýšení exportu a 20% nárůst hodnoty importu mezi roky 2006-2007). Vývoj běžného účtu a jeho jednotlivých složek obsahuje následující tabulka 17.

Tab.17 Běžný účet platební bilance (mil. USD)

Rok	Zboží a služby			Bilance výnosů				Běžné převody transferů (4)	Běžný účet platební bilance (1+2+3+4)
				Výnosy nerezidentů z podnikání v Keni		Výnosy rezidentů z podnikání v zahraničí			
	Export	Import	Bilance zboží a služeb (1)	Celkem (2)	z toho přímé investice	Celkem (3)	z toho přímé investice		
1990	2 228	-2 705	-477	-423	-132	5	x	366	-527
2000	2 776	-3 763	-987	-176	-29	45	x	921	-199
2005	5 335	-6 739	-1 405	-182	-35	73	x	1 253	-261
2006	5 963	-8 200	-2 237	-170	-39	99	x	1 781	-526
2007	6 822	-9 841	-3 019	-304	x	113	x	2 108	-1 102

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008, Kenya Country Profile 2008

Kapitálové přílivy do země jsou převyšovány kapitálovými odlivy, proto na rozdíl od běžného účtu platební bilance kapitálový a finanční účet platební bilance se nacházejí v přebytku. Jejich vývoj v letech 1990 až 2006 je patrný z tabulky 18.

Tab. 18 Kapitálový a finanční účet platební bilance (mil. USD)

Rok	Kapitálový účet (I)	Přímé investice (1)		Portfoliové investice (2)		Ostatní investice (3)		Rezervy (4)	Finanční účet (II) (1+2+3+4)	Kapit. a fin. účet (I+II)
		Zahraniční	Domácí	Majetek	Závazky	Majetek	Závazky			
1990	7	x	57	x	x	73	265	59	453	460
2000	50	x	111	-11	-4	-56	343	-107	277	327
2005	103	-10	21	-46	15	-201	895	-281	394	498
2006	168	-24	51	-24	3	-260	962	-616	92	261

Zdroj: UNCTAD Handbook of Statistics 2008

5.2.2 Obchodní vztahy Evropské unie a Keňské republiky

Nová forma partnerství mezi EU a Keňskou republikou započatá dohodou z Cotonou v roce 2000 má stejně jako ve vztahu s ostatními zeměmi tři základní dimenze. Ekonomickou, rozvojovou a obchodní. Obchodní spolupráce je zakotvena v dohodách EPA kompatibilních s ujednáními v rámci členství ve WTO. Do konce roku 2007 přicházelo 98 % keňské produkce na evropský trh bezcelně. Právě díky podepsání prozatímní smlouvy o obchodování s EU spadající pod EPA, v prosinci roku 2007, tento preferenční režim pokračuje i nadále. Komplexní dohodu EPA má Východoafrické společenství zemí včetně Keňské republiky podepsat v červnu roku 2009.

Při jednání v katarském Dauhá (2008) se EU se zeměmi ACP včetně Keni dohodla, že během příštích osmi let budou probíhat další jednání o nových obchodních dohodách a o implementaci jejich výsledků. Jedním z nejdůležitějších opatření je návrh EU na přechodné období 10-15 let, v němž se zavazuje k placení cel u produkce importované do států ACP. Až po uplynutí tohoto období bude bezcelní režim platit pro obě strany dohody. Průměrná výše cel uvalených na evropskou produkci dováženou do Keni je 11 %.

Zavedení EPA v plném rozsahu zemi přinese zcela jistě jak výhody, tak i hrozby. Potenciálním přínosem jsou nižší spotřebitelské ceny zboží a polotovarů dovážených z EU a rovněž keňské produkce vyvážené do EU. Obchodní statistiky odhadují, že budoucí eliminace celního zatížení povede k navýšení objemu importu z EU do Keni o 106 milionů USD ročně, což představuje nárůst o 8-24 %. Navýšení hodnoty exportu Keni je očekáváno ve výši 7,2 %, z čehož je patrné, že zřejmě dojde ke zhoršení obchodní bilance. Zastánci dohody upozorňují na přínos pro jednotlivá odvětví hospodářství v podobě větší konkurenceschopnosti keňských firem, díky novým trhům na nichž mohou prodat svou produkci. Otázkou ovšem zůstává, zda je evropský trh pro Keňu opravdu natolik důležitý. Vývoj posledních let ukazuje, že export a v ještě větší míře import Keni je čím dál více spjat s trhy rozvojových zemí (zejména v Africe v rámci COMESA a EAC a v jihovýchodní Asii). Zrušení cel uvalených na evropský import povede ovšem i k menším příjmům do státního rozpočtu země, což může snížit již tak nedostatečné výdaje do sociální oblasti. Odhady uvádějí, že úplná liberalizace keňského trhu vůči produkci EU způsobí snížení příjmu z importu o cca 100 milionů USD. Bezcelní přístup EU do Keni ovšem

zřejmě ohrozí nejen příjmy země, ale i domácí konkurenční produkci. Keňa tak může ztratit své dobré obchodní postavení v rámci regionálních uskupení COMESA a EAC, kam směřuje 30 % resp. 35 % keňského exportu. EU se poté zřejmě stane v těchto dvou společenstvích hlavním konkurentem keňského vývozu.

V případě, že se Keňská republika nepřipojí ke smlouvám EPA má možnost využívat obchodního režimu jednostranné celní preference v rámci Všeobecného systému preferencí (Generalized System of Preference; GSP) nebo principu WTO Most-favoured-nation (tzv. MFN)²¹, jež poskytují nulové celní sazby pro téměř 40 % exportu země do EU.

Pokud dojde k souhlasu s dohodami EPA a k jejich podepsání, bude moci Keňa některé produkty vyloučit z procesu liberalizace. Podíl těchto produktů, které se takto vyhnou vlivu liberalizace, na celkovém obchodu země je stále ve vyjednávání. Existuje více definic pro tyto tzv. „sensitive products“. WTO tak označuje produkci, jež má být chráněna z důvodu jejího přispívání k rozvoji zemědělství, zabezpečení živobytí a potravinové dostupnosti. Keňa své „sensitive products“ vybírá z kategorie produktů, jejichž výroba napomáhá růstu zaměstnanosti a HDP a zajišťuje potravinovou soběstačnost.

a) Export Evropské unie do Keňské republiky

Export z EU do Keni je představován produkty s vysokou přidanou hodnotou. Třemi největšími skupinami exportované produkce z EU do Keni jsou stroje a elektronická zařízení, chemické produkty a dopravní prostředky (viz Tab. 20). Evropský vývoz do Keňské republiky má v posledních letech rostoucí tendenci (viz obrázek 21). Meziroční změny exportu značně kolísají.

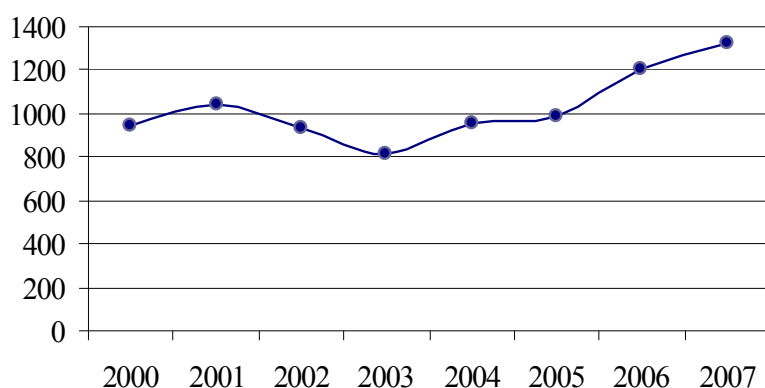
Tab. 19 Hodnota exportu EU27²² do Keňské republiky (mil. EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Celkem	942,4	1 046,7	928,4	809,9	958,7	988,7	1 205,4	1 326,3
z toho zemědělské produkty (%)	6	5	5	5	5	5	6	4
Meziroční změna exportu (%)	x	11,1	-11,3	-12,8	18,3	3,1	21,9	10,0

Zdroj: EUROSTAT

²¹ Zdroj: <http://wto.cz/system-wto>, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/system-vseobecných-preferencí-gsp/1001673/17665/>

²² 27 členských států Evropské unie (2009).

Obr. 21 Hodnota exportu EU27 do Keňské republiky (mil. EUR)

Zdroj: EUROSTAT

Tab. 20 Export EU27 do Keňské republiky (mil. EUR) 2007

Produkt	Export EU27 do Keň (%)	Celkový export EU27 (%)
Celkem	1 328	100,0
Stroje a elektronická zařízení	540	40,6
Chemické produkty	205	15,5
Automobily, letadla, lodě	139	10,5
Vlákná dřeva, celulóza, papír	63	4,8
Plasty a výrobky z umělých hmot	56	4,2
Nerostné suroviny	54	4,1
Kovy surové a zpracované	50	3,8
Optická, měřicí, fotografická zařízení	48	3,6
Textil a textilní výrobky	44	3,3
Potraviny, nápoje, tabák	32	2,4

Zdroj: EUROSTAT

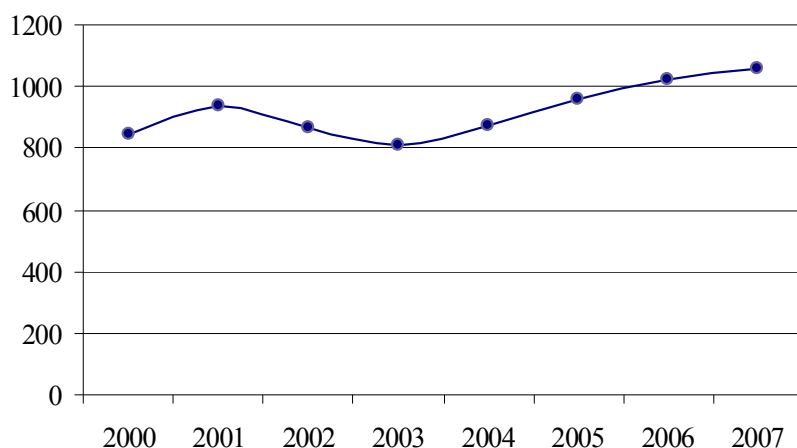
b) Import Evropské unie z Keňské republiky

Import zemí EU z Keňské republiky je představován zejména zemědělskou produkcí, což jsou v naprosté většině vývozní artikly typické svou malou přidanou hodnotou (viz Tab. 22). Dovoz do Evropské unie z Keni má rostoucí tendenci, ale je patrné, že tempo růstu se zpomaluje (viz Obr. 22).

Tab. 21 Hodnota importu EU27 z Keňské republiky (mil. EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Celkem	844,5	938,9	865,2	809,5	874,8	956,6	1 023,9	1 057,5
z toho zemědělské produkty (%)	88	83	89	91	90	88	91	89
Meziroční změna importu (%)	x	11,2	-7,8	-6,4	8,1	9,3	7,0	3,3

Zdroj: EUROSTAT

Obr. 22 Hodnota importu EU27 z Keňské republiky (mil. EUR)

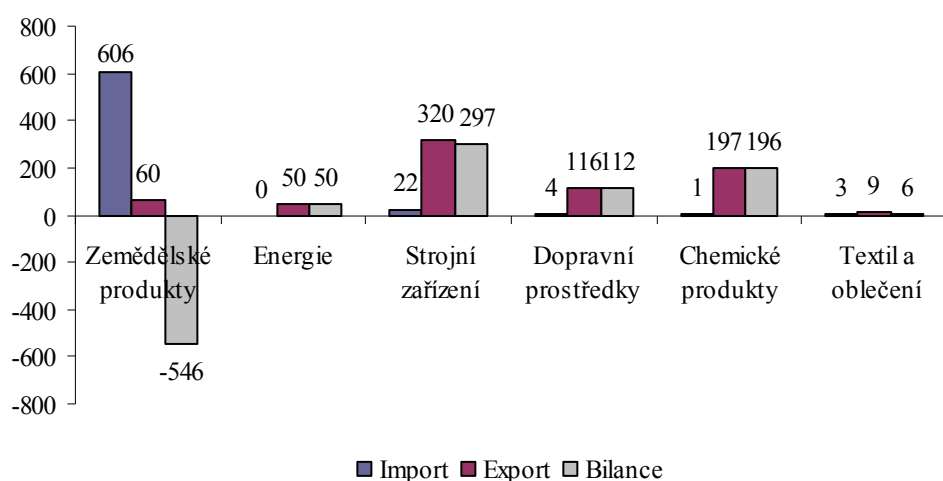
Zdroj: EUROSTAT

Tab. 22 Import EU27 z Keňské republiky (mil. EUR) 2007

Produkt	Import	Import EU27 z Keň (%)	Celkový import EU27 (%)
Celkem	1 060	100,0	0,07
Rostlinné produkty	788	74,3	2,27
Potraviny, nápoje, tabák	132	12,5	0,43
Živá zvířata, živočišné produkty	29	2,8	0,15
Stroje a elektronická zařízení	29	2,7	0,01
Surové kůže	16	1,5	0,13
Vlákná dřeva, celulóza, papír	14	1,3	0,09
Nerostné suroviny	11	1,1	x
Kovy surové a zpracované	9	0,9	0,01
Textil a textilní výrobky	8	0,8	0,01
Průmyslové výrobky	6	0,5	0,01

Zdroj: EUROSTAT

Na následující grafu je znázorněna exportní a importní hodnota nejvíce obchodovaných komodit a jejich balance z roku 2007.

Obr. 23 Struktura obchodu EU27 a Keňské republiky podle produktu (2007)

Zdroj: EUROSTAT

c) Platební bilance

Jak je patrné z tabulek 19 a 20 v letech 2002 a 2003 obchodní vztahy EU a Keňské republiky byly do jisté míry utlumeny ve smyslu poklesu exportu z EU do Keni (průměrně o 12 %) i importu z této země (průměrně o 7 %). Jak ukazuje tabulka 23, obchodní bilance se v roce 2003 byla téměř vyrovnanou, přebytek činil pouze 400 tisíc EUR.

Tab. 23 Obchodní bilance EU27 a Keňské republiky (mil. EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bilance	97,9	107,8	63,2	0,4	83,9	32,1	181,5	268,8

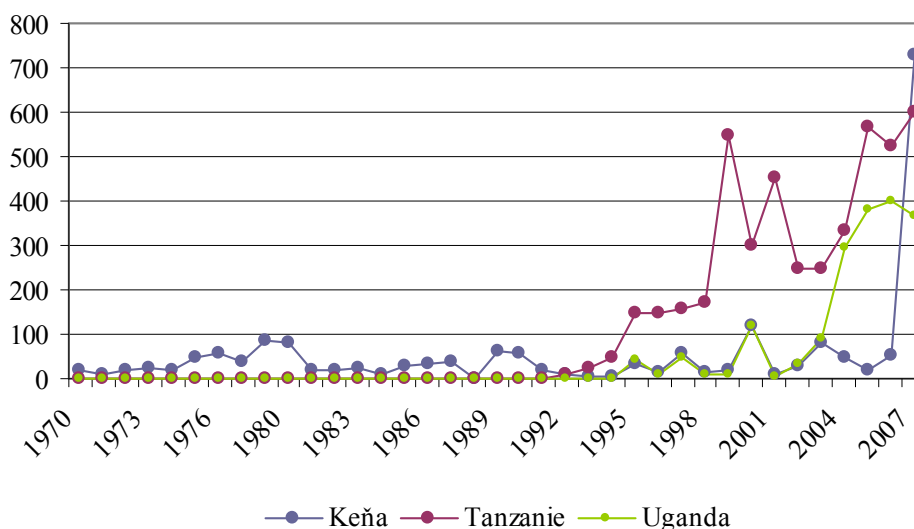
Zdroj: EUROSTAT

5.3 PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE

5.3.1 Vývoj přímých zahraničních investic

V 70. letech přímé zahraniční investice (Foreign Direct Investment; FDI) rostly, Keňa byla v té době první volbou zahraničních investorů při výběru jejich umístění ve východní a jižní Africe. Přispěla k tomu relativně vysoká míra rozvoje, dobrá infrastruktura, velikost trhu (2. největší po Súdánu), ekonomický růst a otevřenost vůči zahraničním investicím oproti okolním zemím s uzavřenými režimy. Keňa (především hlavní město Nairobi) se stala místem, kde většina nadnárodních společností založila své regionální zastoupení.

FDI se na počátku 70. let pohybovaly na nízké úrovni cca 10 milionů USD ročně, ale už v letech 1979 a 1980 dosáhly výše 80 milionů USD. Vývoj FDI lze sledovat v grafu na obrázku 24. Zhoršení ekonomických výsledků spolu s růstem korupce, nesoudržnost reforem a zanedbávání infrastruktury vyvolalo dlouhé období nízkých FDI počínající rokem 1981. V letech 1981-1999 byla průměrná roční výše FDI 22 mil. USD. Ačkoli prodej licencí dvěma mobilním operátorům navýšil objem FDI v roce 2000 na 100 mil. USD, příliv zahraničních investic v zápětí opět klesl na svůj průměr z 80. a 90. let. Přestože Keňa byla v 70. a 80. letech mezi zeměmi EAC hlavní destinací pro přímé zahraniční investice, relativní hladina přílivu těchto investic nikdy nedosáhla úrovně průměru rozvojových zemí světa. FDI o objemu 7,5 % HDP v roce 2003 zdaleka nedosahovala průměrný objem FDI rozvojových zemí v témže roce, 31,4 %. Regionální nadvláda Keni v oblasti FDI skončila ihned poté, co sousední Tanzanie a Uganda začaly reformovat své ekonomiky a otevírat se investorům (počátek 90. let). V téže době zažívala Keňa navíc silnou ekonomickou stagnaci. Atraktivní konkurencí Keni se pro investory stala od pádu apartheidu roku 1994 i Jihoafrická republika. Zatímco investiční příjmy dosahovaly v Keňské republice v letech 1996-2003 průměrné roční výše 39 mil. USD, v Tanzanii a Ugandě se FDI pohybovaly okolo 220 mil. USD. Grafické porovnání nabízí obrázek 24.

Obr. 24 Vývoj FDI zemí Keňa, Tanzanie a Uganda (1970-2007)

Zdroj: UNCTAD Investment Policy Review

Přepočítají-li se FDI na 1 obyvatele, je situace ještě zřetelnější. Rozvojové země ročně v průměru přilákaly ve stejném období asi 41 USD FDI na osobu zatímco Keňa pouze 1,3 USD. V hodnocení UNCTAD zaměřeném právě na přímé zahraniční investice (tzv. FDI Performance Index) se Keňa v roce 2007 umístila ze 140 hodnocených zemí na 122 pozici.

Příčiny toho, proč Keňa v oblasti FDI takto výrazně zaostala za svými sousedy, rozvojovými zeměmi i celým světem je nutné hledat především uvnitř země samotné. Nedostatek významných ekonomických reforem, jejich neustálé přerušování a znovuoživování, rozmach korupce, zhoršující se stav infrastruktury (zejména dopravní a elektrická síť), vysoké daně a náklady na služby jsou hlavními faktory bránícími přílivu FDI. Značnou měrou přispěla k tomuto stavu i absence rozsáhlé privatizace a nedostatek nerostných surovin v porovnání s ostatními africkými zeměmi. Poslední velkou privatizací před rokem 2007, jíž se účastnil zahraniční investor byl prodej akcií keňských aerolinek Kenya Airways nizozemské společnosti KLM v roce 1996.

Po letech nízkých přímých zahraničních investic dosáhli FDI v roce 2007 rekordní výše 728 milionů amerických dolarů. Keňa se tak opět stala zemí s největšími FDI ve východní Africe. Nárůst těchto investic byl způsoben zejména dvěma kontrakty uzavřenými v prosinci 2007. V oblasti telekomunikací zde bylo investováno 400 milionů USD do 51% podílu ve společnosti Telkom Kenya francouzskou společností Télécom a společným fondem z Kuvajtu a Dubaje Alcazar Capital Partners. Tato částka je v historii země jednou z největších investic v rámci privatizace. O druhou velikou investici se postarala britská společnost Helios Investment, jež zaplatila 165 milionů USD za 25% podíl v nejrychleji rostoucí bance Keni Equity Bank.

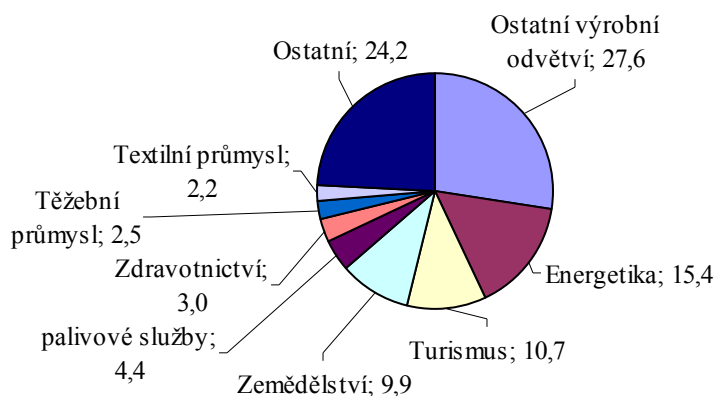
Během roku 2008 dosáhla Keňská republika podle FDI Intelligence největšího růstu zahraničních investic na světě a zároveň v historii země, konkrétně o 1150 %.²³ Povolební politická krize v roce 2008 narušila investiční prostředí v zemi pouze krátkodobě, i v tomto roce se uskutečnilo několik významných investičních projektů. Například fúze South Africa's Stanbic a CFC Bank v hodnotě 300 mil. USD, 75 milionová investice South

²³ Zdroj: http://www.fdimagazine.com/news/fullstory.php/aid/2710/Kenya_leads_FDI_growth_in_2008.html

Africa's Altech do informačních a komunikačních technologií a 50 milionů USD investovaných společností Coca-Cola do nových stáčecích zařízení.

5.3.2 Současný trend FDI

V současnosti plynou investice zejména do zemědělství, konkrétně odvětví zahradnictví a pěstování květin, textilního průmyslu a do sektoru služeb. Keňa nyní bohužel nedisponuje podrobnou a komplexní statistikou hodnot FDI jednotlivých odvětví, ale v letech 1997-2004 bylo domácí organizací Investment Promotion Center (IPC) vyhodnoceno 820 investičních projektů se zahraniční účastí, jejichž rozložení do odvětví zobrazuje obrázek 24. Data ovšem nelze vztahovat k celkovým FDI v zemi, jelikož zahraniční investoři nejsou ke spolupráci s IPC vázáni.

Obr. 25 Odvětvové rozdělení FDI projektů registrovaných IPC (1997-2004,% hodnoty zahraničního kapitálu)

Zdroj: Investment Policy Review of Kenya

Do skupiny ostatních výrobních odvětví spadá výroba různých spotřebních i průmyslových komodit a pod položku ostatní odvětví především dopravní služby, stavebnictví a obchod.

V poslední době se zahraniční investoři orientují především na oblast zahradnictví, kde kontrolují téměř 90 % produkce. Nizozemská společnost Dansk Chrysanthemum and Kultur, 10. největší producent řezaných chryzantém, byla první společností, která zde založila velkou firmu podnikající v zahradnictví (1969). Do tohoto projektu se později zapojila i britská firma Brooke Bond. Tito investoři jsou nyní zformováni do společnosti Oserian Development Company, vedoucí firmy odvětví s 4,5 tisíci zaměstnanci. Rozvoj

obchodu s květinami úzce souvisí s rozmachem cestovního ruchu. Zvyšující se počet leteckých spojení totiž umožňuje zároveň i přepravu čerstvých květin, jejichž objem ne vždy naplní nákladní letadlo. K rozvoji zkušeností farmářů i celého pěstitelského odvětví, které nyní již lépe dosahuje exportní kvality, přispěla rovněž potřeba poskytovat zahraničním turistům kvalitní ovoce a zeleninu.

FDI do výrobního průmyslu se dříve soustředily především na spotřebitelské zboží jako potraviny a nápoje, ale v posledních letech převládá textilní průmysl, díky podpoře z USA (program African Growth and Opportunity Act; AGOA). 28 ze 34 společností vyrábějících textil pro americký trh je zcela vlastněno zahraničním investorem. Investice v rámci AGOA v posledních letech tvořily 80 % celkových FDI. Většina těchto firem je soustředěna do exportních zón, rozložení hlavních FDI v rámci těchto zón naznačuje následující přehled tabulky 24.

Tab. FDI v exportních zónách, 1990-2003 (mil. USD)

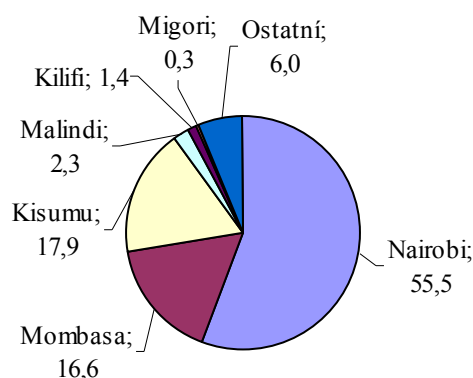
Obor činnosti	Počet firem	Celková investice
Textilní průmysl	30	47,7
Chemický průmysl	4	4,0
Farmaceutický průmysl	3	2,4
Služby	8	1,3
Zpracování zemědělské produkce	2	1,0
Elektronika	2	1,0

Zdroj: Investment Policy Review of Kenya

Sektor služeb přilákal investory především do oblastí cestovního ruchu (touroperátoři, mezinárodní sítě hotelů apod.) a telekomunikací. Příležitost investovat v Keni si nenechalo ujít ani několik významných nadnárodních společností z oboru bankovníctví a profesionálních služeb. Třináct ze 43 bank v Keni jsou pobočky zahraničních bankovních institucí, jež kontrolují 51 % celkových aktiv v bankovním sektoru. Největšími bankami v zemi jsou Barclays (Velká Británie, 21 % trhu), Standard Chartered (Velká Británie, 14 %), Citibank (USA, 7 %) a Stanbic (JAR, 2%). Dva významní zahraniční investoři v sektoru telekomunikací vstoupili na keňský trh v roce 2000, když jim byly státem prodány licence na poskytování těchto služeb (55 milionů USD za každou licenci). V zemi působí telekomunikační společnost Safaricom vlastněná ze 40 % nadnárodní společností Vodafone (Velká Británie), Kencel s 60% podílem nizozemské společnosti Celtel a

původně státní společnost Telkom Kenya, dnes vlastněná zahraničními investory z 51 %. Ve sféře komunikačních služeb dále investovala v roce 2008 finská společnost Nokia 82,8 milionů USD do výzkumného centra v Nairobi. To bude ve spolupráci s univerzitami a neziskovými organizacemi vyvíjet komunikační přístroje vhodné pro africký trh a zároveň nabízí finanční podporu keňskému sektoru zdravotnictví a vzdělávání. 155 milionů USD „přiteklo“ do země v podobě investic finančních společností Dubai Bank, jihoafrická Standard Bank Group a Bank of India.

Rozmístění přímých zahraničních investic v rámci země bohužel není podrobně sledováno, určitou představu si lze opět udělat jen díky investičním projektům registrovaným v IPC v letech 2000-2004 (viz obrázek 26).

Obr. 26 Regionální distribuce FDI projektů registrovaných IPC, 2000-2004 (%)

Zdroj: Investment Policy Review of Kenya

5.3.3 Hlavní zahraniční investoři

V Keni operuje více než 200 nadnárodních společností, tradičně největší zastoupení mají investoři z Velké Británie, Německa a USA. Rovněž z pohledu délky působnosti zahraničních investorů v zemi stojí v popředí Velká Británie. Nejvýznamnější zahraniční investory uvádí tabulka 25.

Tab. 25 Hlavní zahraniční investoři

Obchodní činnost	Název společnosti	Země původu
Zemědělství	Alltech Biotechnology	USA
	Goldsmith Seeds	USA
	Unilever Tea Kenya	Spojené království
	Vitacress Kenya	Spojené království a Nizozemí
Těžba, ropa, plyn	Chevron Texaco Corporation	USA
	Kenya Shell	Nizozemí
Zpracovatelský průmysl	BASF	Německo
	Bata Shoe Company	Kanada
	Coca-Cola Africa	USA
	Colgate-Palmolive	USA
	General Motors	USA
	Henkel Kenya	Německo
	Nestle foods Kenya	Švýcarsko
	Procter&Gamble	USA
	Tetra Pak	Německo
Služby	American Life Insurance Co	USA
	Barclays Bank	Spojené království
	Deloitte	Švýcarsko
	KPMG	Švýcarsko
	Citibank N.A.	USA
Podpora obchodu	DHL	Německo
	Maersk Sealand	Dánsko
Infrastruktura	Celltel Kenya	Nizozemí
	Safaricom (Vodafone)	Spojené království

Zdroj: UN Investment Guide to Kenya

5.3.4 Vliv přímých zahraničních investic

Přestože hodnota FDI byla v posledních dvou desetiletích v absolutních i relativních hodnotách nízká, nelze podceňovat jejich vliv na ekonomiku. Zahraniční investoři inklinovali spíše k menším investicím, což bylo do jisté míry kompenzováno početností realizovaných projektů a jejich rozmístěním napříč mnoha odvětvími. Nutno podotknout, že výše uvedené údaje o FDI jsou s velkou pravděpodobností zkreslené, jelikož jejich sběr není v Keni standardizován a neprobíhá tak jako ve vyspělých ekonomikách. Vliv přímých zahraničních investic je patrný zejména v oblasti přílivu nových technologií a růstu počtu pracovních míst.

Výzkum a nové technologie se koncentrují v největší míře ve zpracování zemědělské produkce, pěstování květin a textilním průmyslu. Odvětví zahradnictví a pěstování květin se díky zahraničním investicím stalo vlajkovou lodí ekonomiky exportujícím na evropský

trh vysoce kvalitní produkty. Farmy investovaly značné částky do vybavení, aby dosáhly stejné úrovně jako jejich světoví konkurenti. Celková suma investovaných prostředků se odhaduje na 50 tis. USD na 1 hektar. Finanční investice pokryly úpravy půdy, výstavbu skleníků, zázemí pro zaměstnance i budování chladicích skladů. Například výše zmíněná nizozemská společnost Oserian instalovala v zemi jeden z největších geotermálně vyhřívaných skleníků na světě.

Nárůst zahraničních investic umožnil vznik nových pracovních míst. Kromě pracovně náročného pěstování květin bylo např. jen v EPZ zaměřených na oděvní průmysl vytvořeno na 35 tisíc nových pracovních míst a 12 tisíc jich vzniklo nepřímo (zprostředkovaně).

6. ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ

Liberalizace obchodu mezi zeměmi s rozvinutými tržními ekonomikami a zeměmi ACP je dle mého názoru dobrou cestou, jak rozvojovým zemím pomoci, ale zcela jistě není „všelékem“. Je nutné vidět i stinné stránky a nedostatky a nadále se snažit o optimalizaci hospodářských vazeb zejména ve smyslu zvýhodnění rozvojových zemí i na úkor zájmů států EU. Země, jako je Keňa, které nevlastní přírodní zdroje strategického významu (především ropa), potřebuje k rozvoji víc než jen volný přístup na evropské trhy. Export do EU je ze 70 % představován zemědělskou produkcí, proti níž ovšem stojí efektivnější a kvalitnější produkty evropského zemědělství. Ty jsou navíc podporovány silnými zájmovými skupinami, v tomto případě evropskými zemědělci, kteří u vlád svých zemí lobují za opatření, jež by jejich produkci ochránila před konkurenčními tlaky. V tomto bodě dochází tedy zjevně k jednomu z hlavních sporů v rámci vyjednávání EU a rozvojových zemí. Na tomto místě může Keňa využít svého v současnosti vedoucího postavení v jednáních o EPA a pokusit se vyjednat co nejvýhodnější podmínky pro stranu rozvojových zemí. Jedním z klíčových bodů je zcela jistě vyjednávání o tzv. sensitive products. Čím více skupin výrobků se podaří rozvojovým zemím do této kategorie prosadit, tím konkurenceschopnější bude jejich produkce (díky nižší ceně nezahrnující clo). Samozřejmě je důležité i období, po které vyjednané preferenční podmínky těchto multilaterálních smluv budou uplatňovány.

Keňa by měla především usilovat o vybudování schopného politického a administrativního aparátu, jež bude přijímat správná strategická rozhodnutí odpovídající situaci země samotné a zároveň reflektující vývoj ekonomiky v kontextu světového hospodářství. Příliv a rozvoj moderních technologií, zvyšování kvalifikace zaměstnanců a navýšení životní úrovně bude možné pouze za předpokladu, že dojde ke změnám ve struktuře ekonomiky. V posledních letech je již tento trend patrný z pohledu podílu sektorů ekonomiky na tvorbě HDP: podíl zemědělství mírně klesá, podíl průmyslu zůstává téměř nezměněn a sektor služeb zažívá období růstu. Dalším důležitým bodem je atraktivita země pro zahraniční investory. V posledních dvou letech významně rostoucí FDI jsou snad krokem správným směrem. Nelze jinak než se snažit vytvářet atraktivní investorské prostředí v zemi.

Pomocí SWOT analýzy, jež je znázorněna v následujícím přehledu (Tab. 26), lze zhodnotit investiční klima v Keni.

Tab. SWOT analýza investorského prostředí

Silné stránky	Příležitosti
Vynikající poloha v rámci regionu a u pobřeží	Cestovní ruch
Relativně velký počet zručných a iniciativních pracovních sil	Pěstování květin, export zemědělských plodin
Dobře zavedený místní a zahraniční soukromý sektor	Růst významu Keni v rámci regionu
Politická stabilita (v porovnání s jinými africkými zeměmi)	Členství v mezinárodních obchodních organizacích
Slabé stránky	Hrozby
Slabá infrastruktura	Kriminalita
Korupce	Nestabilní hranice se Somálskem
Vysoké náklady na provozování obchodní činnosti	

Zdroj: UN Investment Guide to Kenya

Mezi silné stránky, kterými Keňa disponuje zcela jistě patří poloha země, ať už z geografického hlediska (pobřeží Indického oceánu), nebo z hlediska regionálního (obklopena svými regionálními obchodními partnery) a početná, iniciativní pracovní síla. Země může rovněž stavět na již zavedeném a relativně stabilním domácím a zahraničním soukromém sektoru a téměř čtyřicetileté historii přílivu přímých zahraničních investic. Ačkoli poslední prezidentské volby na přelomu let 2007-2008 vyvolaly jistou povolební krizi, včetně občanských nepokojů, celkově a dlouhodobě lze situaci v zemi hodnotit jako politicky stabilní. Zejména v porovnání se zeměmi jako Somálsko, Súdán aj.

Na základě předchozí analýzy je zjevné, že hlavní příležitosti, jež by zemi mohly pomoci v rozvoji, skýtá zcela jistě sektor služeb zejména v podobě cestovního ruchu a zemědělství zaměřeného se na pěstování a vývoz květin a jiných zemědělských komodit. V regionálním měřítku je patrný obchodní význam Keňské republiky jako dodavatelské země (především do Tanzanie a Ugandy). Postavení Keni jako regionálního vůdce v obchodní činnosti by

země měla využít v rámci regionálního uskupení EAC, které se jeví jako výhodná forma spolupráce s narůstajícím významem v rámci Africké unie.

Na druhé straně jsou zde i závažné překážky bránící rozvoji země. Ty by měly být výzvou pro státní správu a zahraniční investory. Především stále nedostačující a špatná infrastruktura a vysoká míra korupce zasahující do mnoha sfér ekonomiky. Otázka infrastruktury by měla být řešena na prvním místě, neboť nejde jen o silniční síť, ale i vodohospodářské sítě, systémy přenosu elektrické energie a odpadní systémy. Výskyt korupce a korupčního chování, které narušují ekonomický rozvoj Keni je problémem dlouhodobým a zjevně potrvá několik let nebo desítek let, než výrazně klesne míra s jakou ve společnosti k tomuto jevu dochází. Boj s korupcí je úkol zejména pro vládnoucí složky státu, státní správu a místní úřady. Značné rezervy má země i v oblasti možností provozování obchodní činnosti, zejména v přebujelé byrokracii a ve složitosti procesu zakládání živností a nákladů s tím souvisejících.

Hrozbou pro investory i obyvatelstvo země je vysoký stupeň kriminality, zejména v největších aglomeracích kolem Nairobi a Mombasy a problémy ve vztahu se sousedním Somálskem. Příliv uprchlíků z této občanskými válkami sužované země dal v Keni během dvou desetiletí vzniknout největší koncentraci somálských uprchlíků na světě. V současnosti se v Keni nachází tři velké uprchlické tábory, jež celkem pojímají více než 250 tisíc uprchlíků (60 tisíc nových uprchlíků za rok 2006).²⁴

²⁴ Zdroj: http://www.oxfamamerica.org/newsandpublications/publications/briefing_papers/meeting-humanitarian-needs-on-the-kenya-border-with-somalia/Meeting-humanitarian-needs-on-the-Kenya-border.pdf

7. ZÁVĚR

Tato diplomová práce si kladla za cíl poskytnout přehled o minulém, současném a budoucím vývoji Keňské republiky se zaměřením na hospodářskou situaci země a ekonomické vztahy s Evropskou unií.

Keňská republika je největší ekonomikou východní Afriky, prošla od vyhlášení nezávislosti v roce 1964 několika historickými okamžiky ovlivňujícími její vývoj. Deset let po získání nezávislosti se zemi dařilo zlepšovat ekonomické ukazatele ovšem globální růst cen ropy v roce 1973 tento pozitivní vývoj narušil. V zemi závislé na externích zdrojích ropy vedla tato krize k výraznému prohloubení chudoby a zvýšení nezaměstnanosti. Po období nevýrazného růstu ekonomiky přišlo v letech 1991-1993 další období recese. Až počátek nového tisíciletí včetně posledních let je ve znamení oživení a konjunktury. Poslední prezidentské volby na přelomu let 2007-2008 sice byly následovány krátkou povolební krizí, jež měla dopad na ekonomiku i obyvatelstvo, ale důsledky krize se již podařilo potlačit a v letošním roce je očekáván růst hrubého domácího produktu v míře 4 až 4.5 %. Otázkou prozatím zůstává jaký vliv na zemi budou mít současné problémy globálního hospodářství. Zřejmě nejvíce zasáhne příjmy z cestovního ruchu a s největší pravděpodobností také příjmy z exportu.

Od roku 2002 podniká vláda kroky k restrukturalizaci ekonomiky, což je nezbytné pro budoucí pozitivní vývoj země. Podíl zemědělství na hrubém domácím produktu klesá, průmyslová výroba zůstává přibližně na stejné úrovni a hnací silou ekonomického růstu se stává sektor služeb. Největší podíl výstupu agrárního sektoru tvoří čerstvé květiny a čaj, které jsou zároveň i hlavními vývozními artikly země. Sektor průmyslu zahrnuje především odvětví lehkého zpracovatelského průmyslu (zpracovávajícího dovážené polotovary, jež jsou dále exportovány nejčastěji do sousedních zemí). Hlavními odvětvími v sektoru služeb se stal cestovních ruch a odvětví telekomunikace.

Keňa se stejně jako ostatní rozvojové země potýká s vysokou mírou korupce a špatnou úrovní infrastruktury, což do značné míry ovlivňuje pohled na zemi ze strany zahraničních investorů. Historie přímých zahraničních investic plynoucích do země sahá až do počátku

70. let. Poslední dvě dekády 20. století byly ve znamení nízkého objemu FDI, ovšem aktuální vývoj naznačuje oživení. Během roku 2008 dosáhla Keňská republika největšího růstu přímých zahraničních investic na světě a zároveň v historii země. Tradičně největší zastoupení mají investoři z Velké Británie, Německa a USA. Investice plynou zejména do odvětví telekomunikací, bankovního sektoru, textilního průmyslu a do odvětví zemědělství (pěstování květin). Keňská měna v posledních letech posiluje vůči euru i americkému dolaru, což má negativní dopad na exportně orientovaná odvětví, naopak pro cestovní ruch je tento vývoj pozitivní.

Mezinárodní vztahy Evropské unie a Keňské republiky lze sledovat již od konce 50. let minulého století, kdy začala vyjednávání Evropského hospodářského společenství a rozvojových zemí. Evropská unie zastoupena v těchto otázkách Evropskou komisí je v současnosti po Světové bance druhým největším partnerem Keni v rozvojové spolupráci. Spolupráce ze strany Evropské unie se zaměřuje na podporu keňské ekonomiky prostřednictvím evropských rozvojových fondů, kam jsou alokovány každoročně rostoucí objemy finančních prostředků plynoucí především do budování infrastruktury.

Hospodářské vztahy historicky upravovalo několik po sobě jdoucích multilaterálních dohod. V současné době probíhají jednání o hospodářském partnerství rozvojových zemí a Evropské unie v nichž hraje Keňa jednu z vedoucích rolí na straně zemí s rozvojovými ekonomikami. Za tímto výhodným postavením Keňské republiky stojí především dlouhodobá otevřenost země a spolupráce se světovými organizacemi (Světová banka a Mezinárodní měnový fond). Keňa je jedním ze zakládajících členů Světové obchodní organizace a významnou roli hraje i v regionálních uskupeních (Africká unie, Společný trh východní a jižní Afriky a Východoafrické společenství), v jejichž rámci jsou zaváděny celní a měnové unie. Tato uskupení jsou pro Keňu stále důležitějšími importními i exportními trhy. Díky nárůstu obchodních aktivit v rámci těchto regionálních integrací roste alespoň částečně soběstačnost afrických zemí i jejich nezávislost na rozvinutých tržních ekonomikách. Liberalizace obchodu v rámci dohod o ekonomickém partnerství s Evropskou unií ovšem neusnadní pouze přístup keňské produkce na evropské trhy, ale i přístup evropské produkce na africké trhy, nemluvě o snížení příjmů do státního rozpočtu z dovozních cel. Může tak být přímo ohroženo dobré obchodní postavení Keni v rámci

regionu. Záleží na podmínkách jež budou vyjednány, době po kterou budou preferenční režimy trvat, na které skupiny produktů se budou vztahovat bezcelní tarify a na celé řadě dalších okolností. Přijetí dohod o ekonomickém partnerství Keňskou republikou by se mělo uskutečnit v červnu tohoto roku, proto lze o reálných dopadech na ekonomiky zainteresovaných stran zatím pouze spekulovat.

Vnější pozorovatelé i země samotná označují jako prioritu zlepšení stavu infrastruktury, exportní orientaci ekonomiky na obchod s kvalitními zemědělskými produkty a cestovní ruch a vytváření kvalitního a lákavého investičního prostředí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CITACE

[1] Němečková T., Horký O., Mazouch P. *EU a Afrika jako „noví“ sousedé*. [Výzkumný projekt]. Vysoká škola ekonomická Praha, 2006

[2] *Slovník pojmů EU* [online]. Praha: Businessinfo.cz, 2003 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/s/stabex/1000711/6435/>>

BIBLIOGRAFIE

[3] *African Economic Outlook 2008* [online]. Maputo, 2008 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/12/54/40578108.pdf>>

[4] *Country Profile: Kenya* [online]. Library of Congress – Federal Research Division, 2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kenya.pdf>>

[5] *Economy of Kenya* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Kenya>

[6] *Handbook of Statistics 2008* [online]. Ženeva: United Nation Conference on Trade and Development, 2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://stats.unctad.org/handbook/>>

[7] *History of Kenya* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Kenya>

[8] *History of Kenya* [online]. History World, [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?ParagraphID=pgm#pagetop>>

- [9] *Impact of EPAs on the Kenyan economy* [online]. Rural development archive [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://archiv.rural-development.de/uploads/media/ELR_dt_20-21_02.pdf>
- [10] *Investment Guide to Kenya* [online]. New York a Ženeva: United Nations, 2005 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.unctad.org/Templates/WebFlyer.asp?intItemID=3448&lang=1>>
- [11] *Investment Policy Review of Kenya* [online]. New York a Ženeva, 2005 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.unctad.org/en/docs/iteipc20058_en.pdf>
- [12] *Keňa-Politika* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Keňa#Politika>>
- [13] *Kenya* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Kenya>>
- [14] *Kenya Annual Public Debt Management Report* [online]. Kenya Ministry of Finance, 2006 [cit. 2009-03-1]. Dostupný z WWW: <<http://www.treasury.go.ke/downloads/Annual%20Public%20Debt%20Management%20Report.pdf>>
- [15] *Kenya Annual Report 2007* [online]. Central Bank of Kenya [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <http://www.centralbank.go.ke/downloads/publications/annual/annual_2006-7.pdf>
- [16] *Kenya Country Profile* [online]. The Economist Intelligence Unit, 2008 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://search.ebscohost.com>>
- [17] *Kenya EU Bilateral Trade 2008* [online]. Brusel, 2008 [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113407.pdf>

[18] *Kenya History and Politics* [online]. Institute for Security Studies, Institute for Security Studies, [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.iss.co.za/AF/profiles/kenya/Politics.html>>

[19] *Kenya sees 2009/10 budget deficit at 3.5 pct of GDP* [online]. Dostupný z WWW: <http://www.moneybiz.co.za/business_in_africa/Kenya_sees_2009_10_budget_deficit_at_3_5_pct_of_GDP.asp>

[20] *Politics of Kenya* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-01-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Kenya>

[21] *Republic of Kenya – European Community Country Strategy Paper and Indicative Programme for the period 2003-2007* [online]. Nairobi, 2003 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.delken.ec.europa.eu/en/information.asp?MenuID=2&SubMenuID=6>>

[22] *Republic of Kenya – European Community Country Strategy Paper and Indicative Programme for the period 2008-2013* [online]. Lisabon, 2007 [cit. 2009-02-21]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/scanned_ke_csp10_en.pdf>

[23] *Rozvojová politika Evropského společenství* [online]. Praha, 2008 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm>

[24] *Sub-Saharan Africa* [online]. Encyklopedie Wikipedia, [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sub-Saharan_Africa>

[25] *The Kenya Bribery Index* [online]. Transparency International Kenya, 2007 [cit. 2009-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.tikenya.org/documents/KBI_2007.pdf>

[26] *The World Factbook* [online]. Washington: Central Intelligence Agency, 2009 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW:

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html>>

[27] *Tourism Facts and Figures* [online]. Encyklopedie Wikipedia [cit. 2009-02-10].

Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tourism_in_Kenya>

[28] *Tourism in Kenya* [online]. Kenya Ministry of Tourism, 2007 [cit. 2009-02-10].

Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tourism_in_Kenya>

[29] *Vision 2030* [online]., 200 [cit. 2009-04-01]. Ministry of State for Planning National Development 2008 Dostupný z WWW: <<http://www.planning.go.ke/>>

[30] *World Investment Report Kenya* [online]. New York a Ženeva, 2008 [cit. 2009-04-12].

Dostupný z WWW: <http://www.unctad.org/sections/dite_dir/docs/wir06_fs_KE_en.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Správní rozdělení Keňské republiky

Příloha B Hustota osídlení Keňské republiky

Příloha C Hlavní zemědělské oblasti Keňské republiky

Příloha D Hlavní oblasti ekonomické činnosti Keňské republiky

Příloha E Dopravní infrastruktura Keňské republiky

Příloha F Hlavní obchodní partneři

PŘÍLOHY

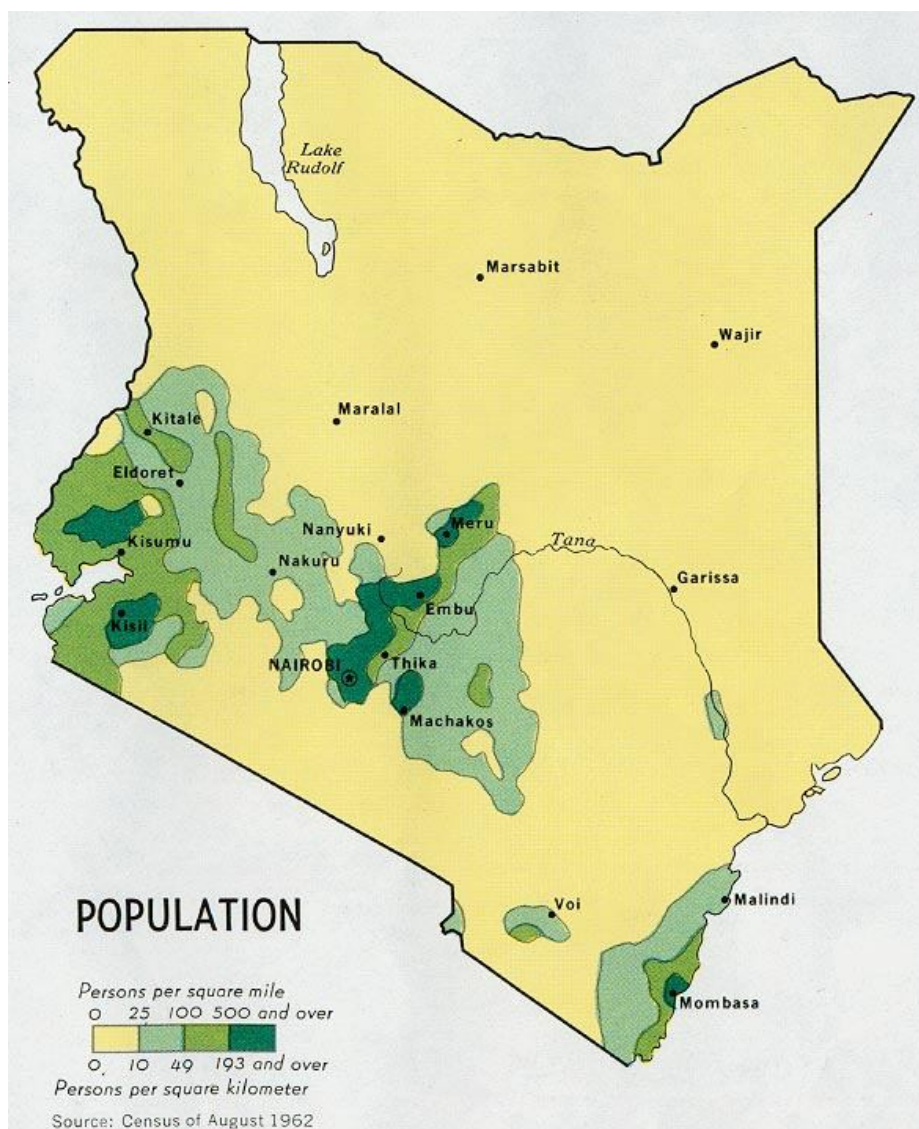
Příloha A

Správní rozdělení Keňské republiky

Zdroj: www.mapsofworld.com

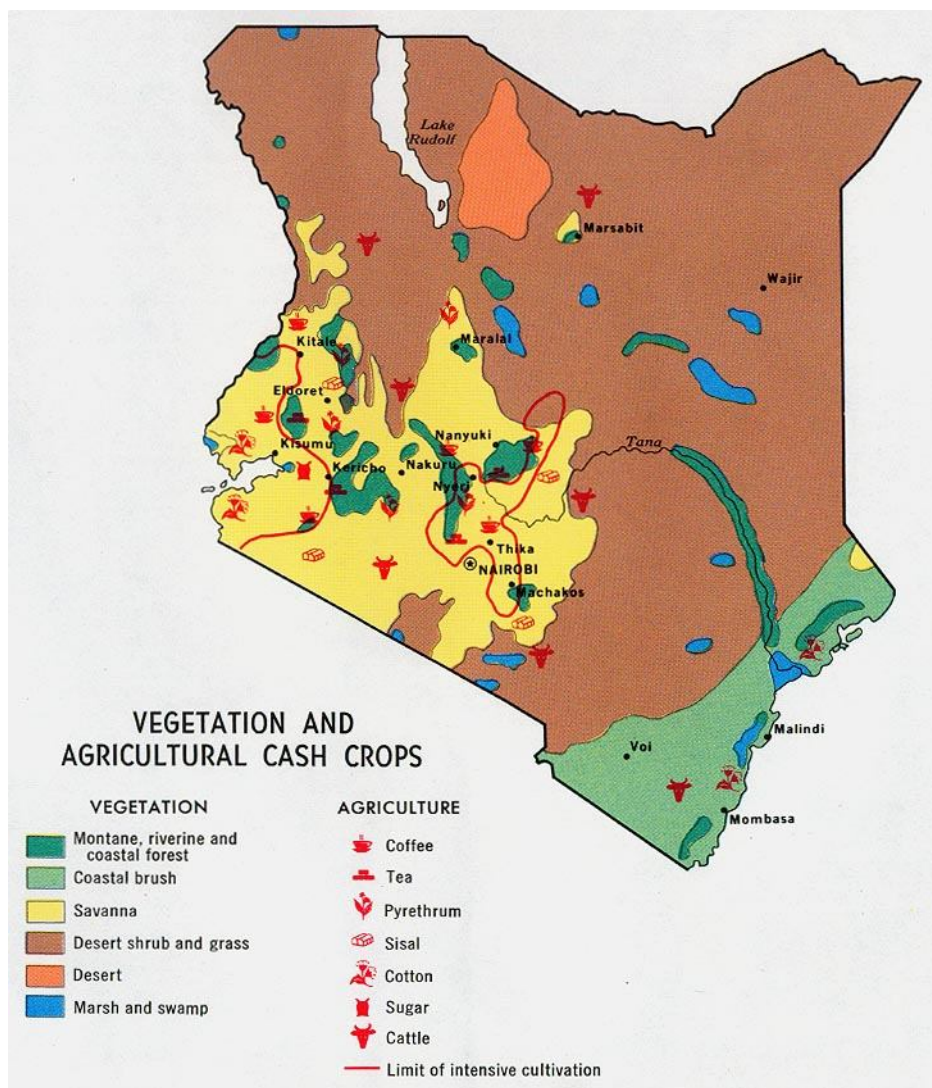
Příloha B

Hustota osídlení Keňské republiky

Zdroj: <http://www.lib.utexas.edu/maps/thematic.html>

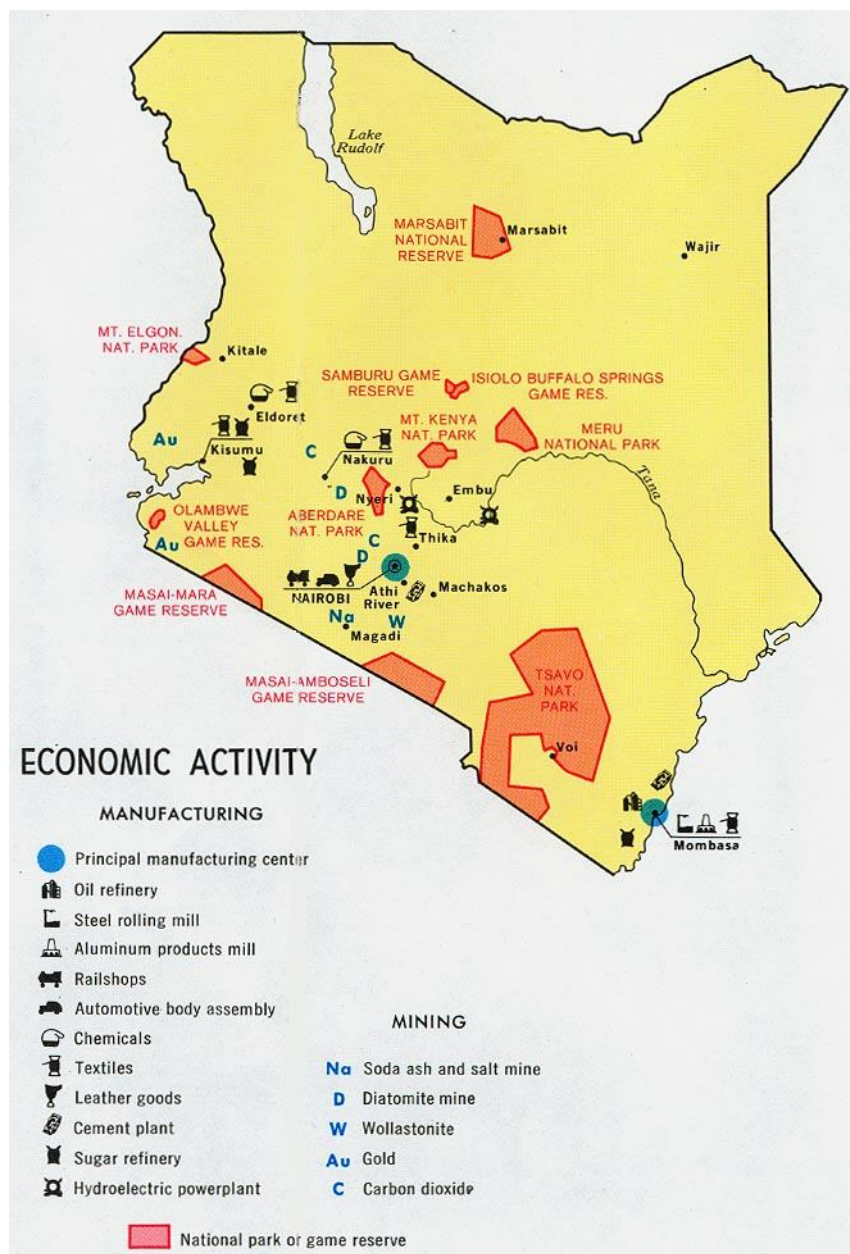
Příloha C

Hlavní zemědělské oblasti Keňské republiky

Zdroj: <http://www.lib.utexas.edu/maps/thematic.html>

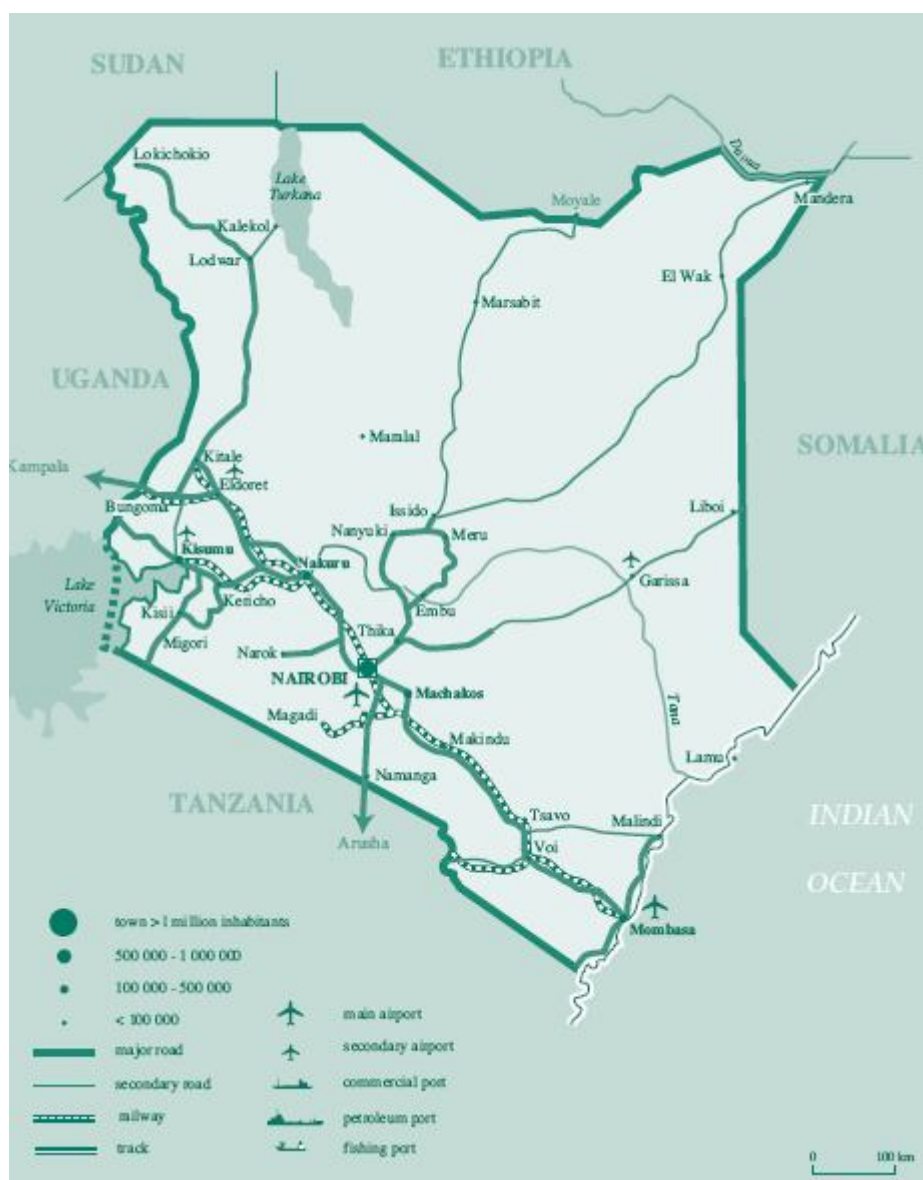
Příloha D

Hlavní oblasti ekonomické činnosti Keňské republiky

Zdroj: <http://www.lib.utexas.edu/maps/thematic.html>

Příloha E

Dopravní infrastruktura Keňské republiky

Zdroj: OECD African Economic Outlook 2008

Příloha F

Hlavní obchodní partneři (2007)

Import			Export		
	mil. EUR	%		mil. EUR	%
1 EU	1 472	19,6	1 EU	977	27,6
2 Sp. Ar. Emiráty	856	11,4	2 Uganda	599	16,9
3 Čína	743	9,9	3 Tanzánie	290	8,2
4 Indie	657	8,8	4 USA	227	6,4
5 Saud. Arábie	600	8,0	5 Pákistán	184	5,2
6 JAR	525	7,0	6 Kongo	127	3,6
7 USA	469	6,3	7 Egypt	112	3,2
8 Japonsko	444	5,9	8 Rwanda	100	2,8
9 Bahrain	257	3,5	9 Somálsko	53	1,5
10 Korea	197	2,7	10 Indie	49	1,4
11 Egypt	104	1,4	11 Afgánistán	47	1,3
12 Thajsko	84	1,1	12 Zambie	46	1,3
13 Malajsie	82	1,1	13 Sp. Ar. Emiráty	45	1,3
14 Pákistán	82	1,1	14 Súdán	38	1,1
15 Turecko	79	1,1	15 Burundi	29	0,8
16 Izrael	78	0,9	16 Hong Kong	27	0,8
17 Hong Kong	67	0,7	17 Etiopie	26	0,7
18 Svazijsko	54	0,7	18 Rusko	26	0,7
19 Indonésie	52	0,7	19 Nigérie	23	0,6
20 Kanada	51	0,7	20 JAR	22	0,6
Ostani země	544	7,4	Ostani země	499	14,0
Celkem	7 497	100,0	Celkem	3 546	100,0

Obchodní partneři		mil. EUR	%
1 EU		2 449	22,2
2 Sp. Ar. Emiráty		901	8,2
3 Čína		762	6,9
4 Indie		706	6,4
5 USA		696	6,3
6 Uganda		615	5,6
7 Saud. Arábie		608	5,5
8 JAR		547	5,0
9 Japonsko		463	4,2
10 Tanzánie		322	2,9
11 Pákistán		266	2,4
12 Bahrain		260	2,4
13 Egypt		216	2,0
14 Korea		201	1,8
15 Kongo		133	1,2
16 Rwanda		100	0,9
17 Hong Kong		94	0,9
18 Thajsko		94	0,8
19 Izrael		93	0,8
20 Malajsie		90	0,8
Ostani země		1 426	12,8
Celkem		11 042	100,0

Zdroj: Kenya EU Bilateral Trade and Trade with the World, 2008